

PRAVO NA SLOBODU MIŠLJENJA I IZRAŽAVANJA

Sigurnost novinara i pristup informacijama u Bosni i Hercegovini

UNITED NATIONS
BOSNIA AND HERZEGOVINA

UNITED NATIONS
HUMAN RIGHTS
OFFICE OF THE HIGH COMMISSIONER

PRAVO NA SLOBODU MIŠLJENJA I IZRAŽAVANJA

Sigurnost novinara i pristup informacijama u Bosni i Hercegovini

© 2022 Ujedinjene nacije

Ovaj izvještaj je sačinila Jedinica savjetnika za ljudska prava Kancelarije visokog komesara Ujedinjenih nacija za ljudska prava (OHCHR) – Kancelarija rezidentnog koordinатора Ujedinjenih nacija, Bosna i Hercegovina, u okviru projekta OHCHR-UNESCO Global Drive.

OHCHR se zahvaljuje Vladi Nizozemske na finansijskoj podršci u sastavljanju i sačinjavanju ovog izvještaja.

Stavovi i mišljenja izražena u ovom izvještaju ne odražavaju nužno zvaničnu politiku ili stav Vlade Nizozemske.

Nazivi i opisi materijala korišteni u ovom izvještaju ne podrazumijevaju izražavanje mišljenja Sekretarijata Ujedinjenih nacija u pogledu pravnog statusa bilo koje zemlje, teritorije, grada ili oblasti, odnosno njihovih organa vlasti, ili u pogledu njihovih granica.

Simboli na dokumentima Ujedinjenih nacija se sastoje od velikih slova u kombinaciji s grafičkim motivima. Spominjanje takvog simbola predstavlja pozivanje na dokument Ujedinjenih nacija.

Iako su informacije i reference sadržane u ovom izvještaju pažljivo provjerene kako bi se u razumnoj mjeri osigurala njihova tačnost i pouzdanost, OHCHR ne preuzima odgovornost za njihovu tačnost ili potpunost, niti će biti odgovoran za bilo kakav gubitak ili štetu koji mogu nastati direktno ili indirektno kao posljedica korištenja ili oslanjanja na sadržaj, uključujući njegov prevod na jezike koji nisu engleski.

Sadržaj

I. Sažetak	5
II. Kontekst	7
III. Metodologija	9
IV. Medijske slobode i sloboda izražavanja	11
V. Sloboda pristupa informacijama	15
VI. Zakoni za zaštitu od klevete	18
VII. Zaštita novinara: trendovi i obrasci prijetnji	20
VIII. Odgovori na prijetnje i napade na novinare	23
IX. Zaključci	26
X. Preporuke	27
Reference	29
Dodatak	31

I. Sažetak

U okviru ove procjene izvršena je analiza situacije u vezi s pravom na slobodu mišljenja i izražavanja u Bosni i Hercegovini, s posebnim osvrtom na pristup informacijama i sigurnost novinara. Procjena je provedena u okviru zajedničkog globalnog projekta Globalna kampanja za slobodu medija, pristup informacijama i sigurnost novinara, koji finansira Nizozemska, a provode Kancelarija Visokog komesara Ujedinjenih nacija za ljudska prava (OHCHR) i Organizacija Ujedinjenih nacija za obrazovanje, nauku i kulturu (UNESCO). U Bosni i Hercegovini projekat vodi OHCHR.

Procjena pokazuje da se novinari u Bosni i Hercegovini susreću s različitim izazovima u nastojanju da sigurno i slobodno upražnjavaju slobodu izražavanja. Izloženi su različitim vrstama pritiska, uključujući politički i ekonomski pritisak, kao i verbalnim napadima i prijetnjama, uznemiravanju na internetu te onemogućavanju pristupa informacijama. Zbog nepovjerenja u policijske i pravosudne institucije ovakvi pritisci, kršenja prava i prijetnje rijetko se prijavljuju. U tom smislu, postojeći statistički podaci ne odražavaju prave razmjere problema i razlikuju se u zavisnosti od toga ko ih prikuplja.

Kao glavne prepreke slobodnom radu medija novinari i medijske organizacije navode praksu političkog uplitanja u uređivačku politiku, finansijsku nestabilnost i ograničenja u pristupu informacijama. S ograničenjima slobode izražavanja naročito se suočavaju novinari u medijima koji se finansiraju iz budžeta lokalnih samouprava jer im nije dozvoljeno da izvještavaju o svim temama od javnog interesa. Tokom istraživanja koje je provedeno za potrebe ove procjene, novinari i drugi sagovornici često su navodili tužbe za klevetu kao sredstvo vršenja pritiska na medije kroz zastrašivanje, s obzirom na to da one uzrokuju neopravdane finansijske troškove koji novinare mogu odvratiti od upuštanja u kritične medijske istrage i izvještaje.

Procjena se bazira na istraživanju koje je obuhvatalo prikupljanje, objedinjavanje i analizu informacija o pravnom i političkom okviru kojim se regulišu pravo na slobodu izražavanja, pristup informacijama i sigurnost novinara u Bosni i Hercegovini. U istraživanju se nadalje analiziraju kršenja prava na slobodu izražavanja i na pristup informacijama, kao i prijetnje ili upotrebe nasilja, uznemiravanja, zastrašivanja i drugih oblika pritiska protiv osoba koje nastoje ostvariti ili unaprijediti ostvarivanje prava na slobodu izražavanja, s posebnim osvrtom na novinare, uključujući novinarke.

Fokus procjene je na sljedećim aspektima:

- a) manjkavosti u pravnim, institucionalnim i političkim okvirima za zaštitu slobode izražavanja i pristup informacijama u odnosu na međunarodne norme i standarde;
- b) trendovi i obrasci kršenja prava na slobodu izražavanja, pristup informacijama i sigurnost novinara u posljednjih pet godina;
- c) dostupnost i djelotvornost zaštitnih mjera i mehanizama za novinare kojima su povrijeđena prava na slobodu izražavanja i pristup informacijama i koji su bili izloženi prijetnjama, napadima i drugim oblicima zastrašivanja; i
- d) preporuke za unapređenje pravnih i političkih okvira, zaštitnih mjera i institucionalnih odgovora na kršenja prava novinara na slobodu izražavanja i pristup informacijama.

Bosna i Hercegovina nema posebne političke, pravne i institucionalne okvire za zaštitu novinara. Uprkos činjenici da je broj prijetnji upućenih novinarima na internetu, a pogotovo na društvenim mrežama, u posljednje vrijeme u porastu, ovi incidenti rijetko se istražuju, a kamoli sankcionišu. Analiza postojećih dokumenata i razgovori sa sagovornicima koji su obavljani za potrebe ove procjene pokazuju da policija uglavnom brzo reaguje na prijavljene slučajeve, ali da tužiocima ovakve slučajeve najčešće odbacuju uz obrazloženje da ne sadrže elemente krivičnih djela.

Takva situacija iziskuje sveobuhvatan odgovor koji će biti usmjeren na rješavanje strukturnih i novonastajućih pitanja koja utiču na nezavisnost medija i sigurnost novinara jer je neophodno stvoriti i podsticati ambijent u kojem novinari mogu obavljati svoj posao slobodno i sigurno (na internetu i van njega) u interesu javnosti.

Preporučuje se provođenje sljedećih preporuka koje će doprinijeti unapređenju sigurnosti novinara i osiguranju djelotvornog pristupa informacijama:

- izrada plana djelovanja na državnom nivou za unapređenje medijskih sloboda i zaštite novinara;
- izmjene krivičnih zakona u cijeloj Bosni i Hercegovini definisanjem posebnog krivičnog djela napad na novinare;
- donošenje odgovarajućih zakona o transparentnosti vlasništva nad medijima, finansiranju medija i koncentraciji vlasništva u medijima;
- osnivanje fonda za podršku nezavisnim i profesionalnim medijima na održiv način;
- izmjena postojećih zakona o zaštiti od klevete u smislu propisivanja strožih standarda prihvatljivosti, tolerancije i dokazivanja klevete u slučajevima tužbi javnih ličnosti u odnosu na tužbe privatnih lica;
- donošenje zakona protiv strateških tužbi protiv učešća javnosti (SLAPP);
- revidiranje nacrti Zakona o slobodi pristupa informacijama u smislu ograničavanja spiska mogućih izuzetaka i definisanja testa javnog interesa;
- imenovanje tužioca u svojstvu kontakt osobe u tužilaštvima širom zemlje, kako bi se osiguralo prioritarno i efikasno rješavanje slučajeva koji uključuju novinare;
- osigurati da prilikom elektronskog evidentiranja u Sistemu upravljanja predmetima pravosudni organi tačno zavode predmete koji se odnose na novinare, uz evidentiranje svih potrebnih detalja, kako bi se omogućilo blagovremeno praćenje takvih predmeta;
- jačanje uloge novinarskih udruženja i sindikata;
- pružanje mogućnosti obuke za različite institucije i javna preduzeća te državne službenike zadužene za informisanje novinara;
- pružanje mogućnosti za obuku novinara o pristupu informacijama, digitalnoj sigurnosti i drugim temama od ključnog značaja za njihov rad; i
- uvođenje medijske i informatičke pismenosti u formalno obrazovanje.

II. Kontekst

Mehanizmi Ujedinjenih naroda za ljudska prava, regionalne organizacije i organizacije civilnog društva izražavaju zabrinutost u pogledu slobode izražavanja i pristupa informacijama u Bosni i Hercegovini, između ostalog i zbog prijetnji nezavisnosti medija i sigurnosti novinara. Tako je 2019. godine u Univerzalnom periodičnom pregledu¹ Bosne i Hercegovine preporučeno da država preduzme sve potrebne mjere kako bi garantovala puno poštovanje prava na slobodu izražavanja, mirnog okupljanja i udruživanja, u skladu s Međunarodnim paktom o građanskim i političkim pravima; zaštitila i unaprijedila građanski prostor, na internetu i van njega; te osigurala siguran i podsticajan ambijent za djelovanje boraca za ljudska prava, aktivista i novinara tako što će osigurati da svaki napad na njih ili članove njihovih porodica bude propisno istražen i da počinioci budu privedeni pravdi.²

Novinari u Bosni i Hercegovini se suočavaju s različitim izazovima sigurnom i slobodnom obavljanju novinarskih poslova. Prema Indeksu sigurnosti za Zapadni Balkan za 2020. godinu, Bosna i Hercegovina je bila druga najlošije rangirana zemlja u regionu kada je riječ o sigurnosti novinara i slobodi medija.³ Prema Svjetskom indeksu slobode medija za 2022. godinu, Bosna i Hercegovina zauzima 67. mjesto među ukupno 180 zemalja obuhvaćenih istraživanjem; novinari u Bosni i Hercegovini su izloženi verbalnim prijetnjama i napadima, uglavnom se ne osjećaju dovoljno zaštićeno u obavljanju svog posla i nemaju povjerenja u zaštitu policije.⁴

Evidenciju verbalnih i fizičkih napada na novinare u Bosni i Hercegovini vode Udruženje BH novinari – udruženje novinara i medijskih radnika koje se bavi unapređenjem medijskih sloboda i prava novinara u Bosni i Hercegovini, i Safejournalists.net – regionalna platforma koja se zalaže za medijske slobode i sigurnost novinara.

Tokom 2021. godine u bazi podataka Safejournalists.net zabilježeno je ukupno 26 slučajeva napada, prijetnji i pritisaka na novinare i medije u Bosni i Hercegovini, od čega tri fizička napada na novinare i zaposlene u medijima, 17 prijetnji smrću i drugih oblika verbalnih prijetnji upućenih novinarima, te šest verbalnih i digitalnih napada i prijetnji upućenih medijima. Od ukupnog broja, zabilježeno je osam slučajeva prijetnji i

nasilja nad novinarkama, tri više nego u prethodnoj godini.⁵

Takođe tokom 2021. godine, putem Linije za pomoć novinarima, koja djeluje u okviru Udruženja BH novinari, zabilježen je 71 slučaj kršenja novinarskih prava i medijskih sloboda, u što spadaju i radni sporovi, maltretiranje na radnom mjestu i tužbe za klevetu. Prema Indikatorima nivoa medijskih sloboda i sigurnosti novinara u Bosni i Hercegovini za 2021. godinu, povećan je broj slučajeva prijetnji upućenih novinarima putem društvenih mreža, odnosno nasilja nad novinarima na internetu.⁶ Treba, međutim, napomenuti da bi ove brojke mogle biti znatno veće jer se pretpostavlja da se veliki broj ovih slučajeva ne prijavljuje policiji ili novinarskim udruženjima i medijskim organizacijama.

Novinari u Bosni i Hercegovini takođe nailaze na poteškoće u pristupu informacijama, iako ne postoje podaci o korištenju zakona o slobodi pristupa informacijama od strane novinara, što je takođe predmet istraživanja u ovom izvještaju. Zakoni o slobodi pristupa informacijama se i dalje ne primjenjuju u potpunosti te, uprkos zakonskim garancijama, mnoge institucije i javna preduzeća ne dostavljaju javne informacije na zahtjev.⁷

Kršenja prava na slobodu izražavanja i prijetnje ili upotreba nasilja, uznemiravanja i zastrašivanja protiv novinara iziskuju sveobuhvatan odgovor koji će biti usmjeren na rješavanje strukturnih i novonastajućih pitanja koja utiču na nezavisnost medija i sigurnost novinara.

Na osnovu analize prikupljenih informacija, ovaj izvještaj pruža sveobuhvatnu procjenu pravnog, institucionalnog i političkog okvira koji se odnosi na sigurnost novinara i pristup informacijama, te ukazuje na kršenja prava na slobodu izražavanja i pristup informacijama. U procjeni se ukazuje na obrasce prijetnji ili upotrebe nasilja, uznemiravanja i zastrašivanja usmjerene na osobe koje nastoje ostvariti ili unaprijediti ostvarivanje prava na slobodu izražavanja, s posebnim osvrtom na novinare, uključujući novinarke.

U procjeni se predlažu preporuke koje bi, ukoliko se primijene, mogle doprinijeti jačanju sigurnosti novinara i djelotvornom garantovanju pristupa informacijama. Mnoge od ovih preporuka iznijeli su novinari i medijske organizacije u BiH i u skladu su s preporukama mehanizama Ujedinjenih nacija za ljudska prava.

¹ Univerzalni periodični pregled je pregled stanja ljudskih prava u svim državama članicama Ujedinjenih nacija od strane Vijeća za ljudska prava Ujedinjenih naroda. On sadrži preporuke koje uzimaju u obzir izvještaje u kojima države članice predstavljaju mjere koje su preduzele u cilju poboljšanja stanja ljudskih prava, kao i informacije koje dostavljaju nacionalne institucije za ljudska prava i organizacije civilnog društva.

² Vidi www.ohchr.org/en/hr-bodies/upr/ba-index.

³ BH novinari. 2021. *Indeks sigurnosti novinara Zapadnog Balkana. Bosna i Hercegovina 2020 – Narativni izvještaj*. Safejournalists.net.

<https://bhnovinari.ba/wp-content/uploads/2021/12/BIH-ENG.pdf>

⁴ *Svjetski indeks slobode medija*, Bosna i Hercegovina, dostupno na <https://rsf.org/en/country/bosnia-herzegovina>

⁵ Maja Radević. 2022. *Indikator nivoa medijskih sloboda i sigurnosti novinara 2021*. Udruženje BH novinari. <https://bhnovinari.ba/wp-content/uploads/2022/05/BiH-BiH-2021.pdf>

⁶ Ibid.

⁷ Amer Džihana, ur. 2022. *Medijsko pravo: Okvir za slobodno i odgovorno djelovanje medija*. CPCD.

Kršenja prava novinara na slobodu izražavanja i pristup informacijama mogu građanima onemogućiti pristupanje informacijama od javnog interesa i učešće u demokratskim procesima. Takođe, ova kršenja najčešće sputavaju medije i društvo u cjelini u izražavanju nezavisnih i kritičkih stavova. Građani Bosne i Hercegovine trebaju imati pristup

pravovremenim, objektivnim i tačnim informacijama, između ostalog i kako bi bolje razumjeli složeni politički kontekst, diskusije o prošlosti i budućnosti zemlje, te ekonomsku i socijalnu situaciju – i to ne samo prije izbora. Mediji takođe mogu biti ključno sredstvo za izgradnju mira i pomirenje u okolnostima poput onih koje vladaju u Bosni i Hercegovini.

Foto UN/Cia Pak

III. Metodologija

Metodologija se sastojala od kvalitativnog i kvantitativnog istraživanja, što uključuje sekundarnu analizu postojeće dokumentacije, opsežne polustrukturirane razgovore s relevantnim akterima (jedanaest razgovora), anketu među novinarima (35 ispitanika) i analizu studija slučaja. Istraživanje je provedeno u periodu od marta do jula 2022.

Analiza se bavi sljedećim pitanjima:

- Koji su pravni, politički i institucionalni okviri za zaštitu slobode izražavanja i slobodne pristupa informacijama dostupni u Bosni i Hercegovini?
- Koliko su ovi pravni, politički i institucionalni okviri djelotvorni u zaštiti slobode izražavanja i slobode pristupa informacijama, s posebnim osvrtom na novinare, uključujući njihovu sigurnost?
- Kakvi su trendovi i obrasci kršenja prava na slobodu izražavanja, pristup informacijama i sigurnost novinara zabilježeni u proteklih pet godina?
- Koje su glavne prepreke na koje novinari, a naročito novinarke, nailaze u ostvarivanju prava na slobodu izražavanja i slobodu pristupa informacijama (napadi i prijetnje na internetu i uživo, uznemiravanje, politički pritisci, tužbe za klevetu, maltretiranje na radnom mjestu)?
- Koji mehanizmi su dostupni i predviđeni za novinare kojima su prekršena prava na slobodu izražavanja i slobodu pristupa informacijama i/ili koji su bili na meti različitih oblika zastrašivanja (npr. napadi i prijetnje na internetu i uživo, uznemiravanje, politički pritisak)?
- Koje su potrebe novinara, a naročito novinarki, kako bi mogli sigurno i slobodno ostvarivati svoje pravo na slobodu izražavanja i pristup informacijama?

Sekundarna analiza postojeće dokumentacije uključivala je pregled sljedećih materijala:

- Domaći zakoni na državnom i entitetskom nivou i u Brčko Distriktu, uključujući zakone o slobodi pristupa informacijama, krivične zakone, državni zakon o zabrani diskriminacije, zakone o kleveti;
- Literatura o medijskim slobodama u Bosni i Hercegovini, uključujući javno dostupne izvještaje domaćih, nacionalnih i međunarodnih organizacija i institucija: IREX, Evropska komisija, Reporteri bez granica, Udruženje BH novinari, Mediacentar

Sarajevo, Safejournalists.net, Institucija ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine;

- Međunarodni standardi i relevantne preporuke mehanizama Ujedinjenih nacija za ljudska prava, UNESCO-a, Savjeta Evrope, Evropskog suda za ljudska prava, Evropske unije;
- Podaci koje su dostavila novinarska udruženja i Institucija ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine; i
- Studije slučaja o kršenjima prava novinara, a naročito novinarki, na slobodu izražavanja i pristup informacijama.

Istraživanje je uključivalo jedanaest polustrukturiranih razgovora sa sljedećim zainteresovanim stranama:

- Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine;
- Ministarstvo pravde Bosne i Hercegovine,
- Ministarstvo unutrašnjih poslova Federacije Bosne i Hercegovine;
- Visoki sudski i tužilački savjet Bosne i Hercegovine;
- Regulatorna agencija za komunikacije Bosne i Hercegovine;
- Agencija za zaštitu ličnih podataka Bosne i Hercegovine;
- Direkcija za evropske integracije;
- Misija Organizacije za evropsku sigurnost i saradnju (OSCE) u Bosni i Hercegovini;
- Udruženje BH novinari;
- Predstavnici medijske organizacije Balkanska istraživačka mreža i portala Direkt; i
- Pravni stručnjak iz nevladine organizacije za pružanje pravne pomoći Vaša prava.

Cilj ovih razgovora bio je sticanje boljeg uvida u djelotvornost zakonskih i političkih okvira i institucionalnih mehanizama za zaštitu prava na slobodu izražavanja i slobodu pristupa informacijama u Bosni i Hercegovini, s posebnim osvrtom na novinare, te mjera koje je neophodno preduzeti kako bi se poboljšala sigurnost novinara, a naročito novinarki, i njihovo pravo na slobodu izražavanja i slobodu pristupa informacijama.

Online anketa je poslana na adrese 50 novinara i novinarki iz različitih dijelova zemlje, koji rade kako u privatnim tako i u javnim (štampanim, TV i online) medijima, kao i u nevladinim medijskim organizacijama. Na anketu je

odgovorilo 35 novinara – 23 žene i 12 muškaraca.⁸ Grupu je činilo 11 slobodnih novinara, 10 novinara koji rade u komercijalnim medijima, 10 u nevladinim medijskim organizacijama i četvero u javnim medijima. Dvadeset dvoje ispitanika radi za online medije, petoro za više vrsta medija, četvero za TV, troje za radio stanice i jedan za štampane medije

Pored toga, u Banja Luci je u julu 2022. godine s novinarima održan konsultativni sastanak na kojem se razgovaralo o preporukama ovog istraživanja.

Foto UN/Violaine Martin

⁸ Ispitanici su bili u sljedećim starosnim grupama: dvoje (18-25), 12 (26- 35), 13 (36-45), sedmero (46-55), jedan (55-65).

IV. Medijske slobode i sloboda izražavanja

1. Međunarodni ugovori i domaći zakoni

Bosna i Hercegovina je potpisnica različitih međunarodnih ugovora o ljudskim pravima, uključujući Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima koji u članu 19. garantuje da svako ima pravo na slobodu mišljenja i izražavanja.⁹ Pravo na slobodu izražavanja obuhvata slobodu traženja, primanja i širenja informacija i ideja svake vrste, bez obzira na granice, bilo usmeno, pismeno, putem štampe ili u umjetničkoj formi, ili bilo kojim drugim sredstvom prema sopstvenom izboru.¹⁰

Sloboda izražavanja je zagarantovana ustavima države i entiteta i Statutom Brčko Distrikta. Nadalje je zaštićena direktnom primjenom Evropske konvencije za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda i njenih protokola. U skladu s Ustavom Bosne i Hercegovine, Evropska konvencija za zaštitu ljudskih prava i osnovnih sloboda i njeni protokoli imaju prednost u odnosu na domaće zakone.

Sloboda izražavanja je zagarantovana i u sadržajima radio i televizijskih emitera. Zakon o komunikacijama propisuje da regulatorni principi emitovanja obuhvataju zaštitu slobode izražavanja i raznolikosti mišljenja uz poštovanje opšteprihvaćenih standarda ponašanja, nediskriminacije, pravičnosti, tačnosti i nepristrasnosti.¹¹

U Federaciji Bosne i Hercegovine kantonalni zakoni o informisanju takođe sadrže odredbe kojima se štiti sloboda izražavanja i sloboda štampe. Na primjer, Zakon o javnom informisanju Tuzlanskog kantona propisuje da sloboda javnog informisanja „obuhvata slobodu izražavanja, slobodu prikupljanja, istraživanja, objavljivanja i širenja informacija, slobodu štampanja i distribucije štampe i drugih javnih glasila, te proizvodnju i emitovanje radijskog i televizijskog programa, slobodu primanja ideja i informacija, kao i slobodu osnivanja pravnih lica za obavljanje djelatnosti javnog informisanja“.¹²

Iako propisuje da ostvarivanje prava na slobodu izražavanja za sobom povlači posebne dužnosti i odgovornosti te stoga može biti podložno određenim ograničenjima, Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima precizira da ta

ograničenja trebaju biti prijeko potrebna i razmjerna, imati legitimnu svrhu i biti jasno utvrđena zakonom. U Paktu se navodi da se takva ograničenja mogu predvidjeti kako bi se osiguralo poštovanje prava ili ugleda drugih lica, te radi zaštite državne sigurnosti, javnog reda, javnog zdravlja ili morala.¹³

U svom Opštem komentaru br. 34 o slobodi mišljenja i izražavanja, Komitet Ujedinjenih nacija za ljudska prava (koji nadgleda primjenu Međunarodnog pakta o građanskim i političkim pravima) obrazlaže da kada država članica nametne ograničenja na ostvarivanje slobode izražavanja, ta ograničenja ne smiju ugroziti samo pravo te navodi da je neophodno usvojiti djelotvorne mjere za zaštitu od napada čiji je cilj učutkivanje onih koji ostvaruju svoje pravo na slobodu izražavanja.¹⁴ Na primjer, u Opštem komentaru se upozorava da s obzirom na to da „Koncept morala proizlazi iz brojnih društvenih, filozofskih i vjerskih tradicija [...], ograničenja [...] u svrhu zaštite morala moraju biti utemeljena na načelima koja ne proizlaze isključivo iz jedne tradicije“.¹⁵

2. Ograničenja slobode izražavanja novinara

Uprkos zakonskim odredbama kojima se štiti sloboda mišljenja i izražavanja, rezultati istraživanja i druge studije pokazuju da je sloboda izražavanja i štampe u Bosni i Hercegovini izložena ograničenjima. Novinari rade u zarobljenom medijskom okruženju, uz sveprisutan politički pritisak na medije.

Medijske slobode i ostvarivanje prava na slobodu izražavanja od strane novinara razlikuju se u različitim dijelovima zemlje i u zavisnosti od medija. Mnogi ispitanici (13) koji su učestvovali u anketi svoju slobodu izražavanja smatraju donekle dobrom, 10 je smatraju veoma dobrom, 10 dobrom i samo dvoje lošom. Odgovori, međutim, zavise od vrste medija u kojima novinari rade. *Freelanceri* i novinari koji rade za nevladine medijske organizacije navode da mogu slobodno raditi i birati svoje teme, dok su oni koji rade u javnim medijima izjavili da im je sloboda izražavanja ograničena, da ne mogu da izvještavaju o svim temama, ili da moraju da izvještavaju o određenim temama koje nisu od javnog interesa, ali služe političkim ciljevima.

⁹ Vidi www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/international-covenant-civil-and-political-rights.

¹⁰ Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima, član 19.2.

¹¹ Zakon o komunikacijama, dostupno na <http://legalist.ba/wp-content/uploads/2014/02/Zakon-o-komunikacijama-BiH-neslužbeni-precisceni-tekst.pdf>.

¹² Zakon o javnom informisanju, dostupno na www.tk.kim.ba/Vlada/Dokumenti/Zakoni/2008/zakon_o_javnom_informisanju.pdf.

¹³ Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima, član 19.3.a i b. Štaviše, član 20. predviđa da se zakonom zabranjuje svaka ratna propaganda, kao i svako pozivanje na nacionalnu, rasnu ili vjersku mržnju koje predstavlja podsticanje na diskriminaciju, neprijateljstvo ili nasilje.

¹⁴ Komitet za ljudska prava, opšti komentar br. 34 (o članu 19. (Sloboda mišljenja i izražavanja), CCPR/C/GC/34, 29. jul 2011, dostupno na www2.ohchr.org/english/bodies/hrc/docs/gc34.pdf.

¹⁵ Ibid.

Novinar jednog banjalučkog online medija napominje da novinari moraju paziti šta pišu kako „ne bi upali u nevolje“. Druga sagovornica, koja radi na javnoj TV stanici u Sarajevu, kazala je da joj je sloboda izražavanja ograničena jer je iz političkih razloga morala izvještavati o određenim pričama za koje smatra da nisu relevantne za javnost. Jedan broj novinara je takođe naveo da stepen njihove slobode zavisi od teme o kojoj izvještavaju.

„U javnom lokalnom mediju u kojem radim postoje teme o kojima se ne može izvještavati.“

Novinar jedne lokalne javne radio stanice u Republici Srpskoj

3. Glavne prepreke slobodi izražavanja novinara

Prema mišljenju ispitanika, tri glavne prepreke slobodnom radu medija u Bosni i Hercegovini jesu političko uplitanje u rad medija, finansijska nestabilnost i poteškoće u dobijanju informacija. Od ukupno 35 ispitanika i ispitanica, njih 14 najvećom preprekom slobodnom radu medija smatra političko uplitanje, osmoro ih je navelo finansijsku nestabilnost, šestoro je istaklo poteškoće u pribavljanju informacija, dok troje smatra da su to fizički napadi na novinare.

Izvan ankete, jednom od glavnih prepreka medijskim slobodama u Bosni i Hercegovini generalno se smatra političko uplitanje u uređivačku politiku. Brojni mediji su povezani s vodećim političkim strankama i poslovnim krugovima bliskim političkim elitama kroz netransparentno i proizvoljno finansiranje i vlasničke strukture, dok istovremeno ne postoji zakon o transparentnosti vlasništva medija i finansiranju medija.¹⁶ Iz javnih budžeta na svim nivoima svake se godine, kroz bespovratna sredstva, subvencije i ugovore o javnim nabavkama, dodjeljuju sredstva za javne i privatne medije, ali dodjele nisu zasnovane na transparentnim procedurama, preciznim kriterijumima koji bi služili javnom interesu i ocjenama od strane stručne komisije.¹⁷

Ispitanici smatraju da je finansiranje medija iz lokalnih javnih budžeta jedno od glavnih sredstava vršenja uticaja na uređivačku politiku. Jedan *freelancer* je iznio stav da

novinari u Bosni i Hercegovini često rade po uputstvima vlasnika medija, političara i finansijera medija. Drugi *freelancer* iz malog grada u Republici Srpskoj, koji radi za nekoliko medija, svoju slobodu izražavanja smatra dobrom jer radi za medije koji ne zavise od javnih budžeta lokalnih samouprava. Novinarka koja radi u jednom mediju jedne nevladine organizacije primijetila je da može nezavisno kritikovati rad javnih institucija jer se donatori ne miješaju u sadržaj i uređivačke poslove.

Pojedini ispitanici su takođe istakli da na njihovo izvještavanje utiče marketing. Kako ne bi izgubili prihode od oglašavanja, menadžeri medija od objavljivanja izuzimaju teme u kojima se kritički izvještava o oglašivačima ili političkim strankama i poslovnim krugovima povezanim s oglašivačima.

„Veliki broj novinara suočen je s političkim ili ekonomskim pritiscima, pristup informacijama je često otežan, a radnička prava se krše gotovo svakodnevno.“

Freelancer iz Sarajeva

„Često se može vidjeti da novinari rade po uputstvima vlasnika medija, političkih mentora ili onih koji finansiraju medije.“

Novinar u Republici Srpskoj

„U javnim lokalnim medijima u kojima radim postoje teme koje se ne obrađuju. U tom smislu, moja sloboda izvještavanja je ograničena. Naravno, ima mnogo drugih argumenata koji bi mogli potkrijepiti ovu tvrdnju.“

Novinar iz manjeg grada u Republici Srpskoj

¹⁶ Anida Sokol, 2021., *Modeli propagande, dezinformacija i mržnje u medijima i komunikacijama u Bosni i Hercegovini*. SEENPM, Mirovni institut i Mediacentar Sarajevo, dostupno na https://media.ba/sites/default/files/rsl_research_bih_local_language_final_0.pdf.

¹⁷ Vidi i Sanela Hodžić i Anida Sokol, 2018, *Transparentnije i legitimnije finansiranje medija iz javnih budžeta: Smjernice za javne organe u BiH*, dostupno na <https://media.ba/bs/magazin-novinarstvo/transparentnije-i-legitimnije-finansiranje-medija-iz-javnih-budzeta-smjernice-za>.

„Radim u politički nezavisnom mediju. Međutim, i marketing ima važnu ulogu u suzbijanju slobode izražavanja i uređivačke politike. Više puta sam naišao na problem da ne mogu objaviti vijest u kojoj se neko preduzeće ili osoba pominje u negativnom kontekstu jer su „u dobrim odnosima“ s vlasnicima“.

Novinar iz Sarajeva koji radi za komercijalni medij

Još jedna velika prepreka slobodnom radu medija po mišljenju ispitanika jeste finansijska nestabilnost. Generalno, veliki broj medija – s izuzetkom pojedinih podružnica međunarodnih medija i nevladinih medijskih organizacija koje finansiraju strani donatori¹⁸ – nema dovoljno velike prihode koji bi im omogućili visokokvalitetno profesionalno izvještavanje, a mnogima nedostaje i osoblja.

Pored toga, tokom pandemije COVID-19 mediji su pretrpjeli dodatne finansijske gubitke i morali su smanjiti proizvodnju sopstvenog sadržaja.¹⁹ Novinari u novinskim kućama su često nedovoljno plaćeni i nemaju povoljne uslove za rad. Prema anketi koju je 2019. godine među 207 novinara provelo Udruženje BH novinari, njih 20 posto ima status honorarnog saradnika, a primanja im se obično kreću između 500 KM i 1.000 KM, zavisno od medija za koji rade.²⁰ U takvim okolnostima, novinari nisu finansijski sigurni, suočavaju se s poteškoćama u nastojanju da pruže kvalitetan sadržaj i upražnjavaju autocenzuru iz straha od gubitka posla

4. Uslovi rada i radna prava

Jedan od ispitanika u anketi je kao glavnu prepreku slobodnom radu novinara naveo maltretiranje na radnom mjestu (*mobbing*). Iako su takvi slučajevi manje poznati i rijetko se prijavljuju, Udruženje BH novinari na godišnjem nivou bilježi značajan broj slučajeva maltretiranja na radnom mjestu i radnih sporova u koje su uključeni novinari.

Zakoni o radu entiteta i Distrikta Brčko utvrđuju osnovna prava i dužnosti zaposlenih, zabranjuju diskriminaciju, uznemiravanje i nasilje na radnom mjestu, te omogućavaju sindikalno udruživanje. Postoje sindikalne organizacije koje okupljaju medijske radnike, ali one uglavnom djeluju u okviru javnih medija i javnih servisa. Većina njihovih zahtjeva odnosi se na ugovore o radu, visinu primanja i napredovanja u poslu. Najbrojniji sindikati novinara su Sindikat medija i grafičara Republike Srpske i Samostalni sindikat radnika u BHRT. Istraživanja Udruženja BH novinari pokazuju da među novinarima prevladava mišljenje da su sindikalni predstavnici naklonjeni pojedinim političkim strukturama te stoga ne uživaju povjerenje.²¹

Veliki broj novinara se zalaže za formiranje nezavisnog sindikata na državnom nivou, koji ne bi bio vezan za određeni medij i koji bi se bavio unapređenjem ukupnog položaja novinara u cijeloj zemlji i ujedinio novinare iz različitih medija. Na konsultativnom sastanku koji je za potrebe ove procjene održan u julu 2022. godine, nekoliko novinara je izrazilo skepsu po tom pitanju. Udruženje BH novinari radi na osnivanju ovakvog sindikata, a generalni sekretar Udruženja, kao i jedan broj novinara koji su prisustvovali konsultativnom sastanku, smatra da je to neophodno, naročito ako se takav sindikat može zalagati za bolja radnička prava novinara.

¹⁸ Kao što su Al Jazeera Balkans i N1 ili online nevladine medijske organizacije poput Balkanske istraživačke mreže i Centra za istraživačko novinarstvo.

¹⁹ Udruženje BH novinari, 2020. *Covid 19 i ekonomske posljedice: Formirati nezavisni fond za pomoć medijima u BiH.*

<https://bhnovinari.ba/bs/2020/06/29/covid-19-i-ekonomske-posljedice-formirati-nezavisni-fond-za-pomoc-medijima-u-bih/>. Vidi takođe: Anida Sokol i Elvira Jukić Mujkić. 2021. VIBE BiH IREX izvještaj 2021. IREX.

<https://www.irex.org/sites/default/files/vibe%202021%20bosnia%20herzegovina%20bosnian.pdf>

²⁰ Udruženje BH novinari. 2019. *Raspodjela moći u BiH medijima.* <https://bhnovinari.ba/wp-content/uploads/2020/09/Raspodjela-mo%C4%87i-u-bh-medijima-2019.pdf>

²¹ Maja Radević. 2021. *Bosna i Hercegovina: Indikatori nivoa medijskih sloboda i sigurnosti novinara 2020*, dostupno na <https://bhnovinari.ba/wp-content/uploads/2021/07/BiH-BiH-2020.pdf>.

Foto UN/Rick Bajornas

V. Sloboda pristupa informacijama

1. Međunarodni standardi i domaći zakoni

Zakonima o slobodi pristupa informacijama Bosne i Hercegovine, Federacije Bosne i Hercegovine i Republike Srpske propisano je da svako fizičko i pravno lice ima pravo na pristup informacijama koje su pod kontrolom javnog organa te da svaki javni organ ima odgovarajuću obavezu da takve informacije objavi.²²

Zakoni predviđaju izuzetke od prava na pristup informacijama u tri slučaja: ako se može očekivati da će otkrivanje informacija izazvati značajnu štetu, na primjer, nacionalnoj sigurnosti, odbrani, javnoj bezbjednosti, monetarnoj politici, sprečavanju kriminala; radi zaštite povjerljivih komercijalnih interesa treće strane; i radi zaštite ličnih interesa koji se odnose na privatnost trećeg lica.

U svom Opštem komentaru br. 34, Komitet Ujedinjenih nacija za ljudska prava pojašnjava da bi, u cilju osiguravanja ostvarivanja prava na pristup informacijama, države članice trebale proaktivno učiniti javnima informacije od javnog interesa koje su u posjedu vlasti; preduzeti sve neophodne napore da osiguraju lak, brz, djelotvoran i praktičan pristup takvim informacijama; te donijeti neophodne procedure putem kojih se može ostvariti pristup informacijama, kao što je zakon o slobodi pristupa informacijama. U vezi s potonjim, Komitet precizira da „procedure trebaju osigurati pravovremenu obradu zahtjeva za pristup informacijama u skladu s jasnim pravilima koja su kompatibilna s Paktom [o građanskim i političkim pravima]“, a javni organi trebaju navesti razloge za svako odbijanje pristupa informacijama. Komitet takođe ukazuje da bi trebala postojati mogućnost ulaganja žalbe u slučaju odbijanja pristupa informacijama ili neodgovaranja na zahtjev za pristup informacijama.²³

2. Korištenje zakona o slobodi pristupa informacijama od strane novinara

Zakoni o slobodi pristupa informacijama često su od suštinskog značaja za rad istraživačkih novinara, koji su služeći se tim zakonima uspjeli razotkriti i objelodaniti zloupotrebe i nezakonitosti u radu institucija i javnih zvaničnika. Ipak, mnogi novinari, naročito oni koji prate dnevne teme, tek povremeno pribjegavaju korištenju zakona

o slobodi pristupa informacijama.

Većina ispitanika i ispitanica (23) je izjavila da zakon o slobodi pristupa informacijama koriste tek povremeno; osmoro ih je odgovorilo da za njim posežu svaki dan; dok četvoro navodi da ga nikada nisu koristili. Mnogi ispitanici i ispitanice (17) tvrde da tražene informacije dobijaju samo ponekad; 12 ih je navelo da informacije dobijaju često; troje ih je odgovorilo da se to rijetko dešava; dok je jedan ispitanik odgovorio da tražene informacije dobija uvijek.

Ispitanici navode da su najčešće tražili pristup podacima o javnoj potrošnji, javnim pozivima, javnim nabavkama, javnim grantovima, zapošljavanju u javnom sektoru, uvidima u rad inspekcija, platama političara, presudama i optužnicama. Jedan novinar je objasnio da koristi pravo na slobodan pristup informacijama kada do njih ne može doći „redovnim“ putem. Treba naglasiti da većinu informacija koje ispitanici i ispitanice traže pozivajući se na zakone o slobodi pristupa informacijama vlasti trebaju objavljivati proaktivno, a ne retroaktivno na zahtjev.

Od četvoro novinarki i novinara koji su odgovorili da nikada ne koriste zakon o slobodi pristupa informacijama, dvoje ih je objasnilo da je to zato što ne mogu dugo čekati da dobiju informacije, dok jedan navodi da nije upoznat sa zakonom. Na pitanje koliko često dobijaju informacije od javnih organa generalno – ne kroz zakon o slobodi pristupa informacijama – 18 ih je odgovorilo ponekad, 11 često, dvoje uvijek, jedan rijetko, a jedan nikada. Ovo pokazuje da se, bez obzira na upotrebu zakona o slobodi pristupa informacijama, novinari i novinarka uglavnom susreću s poteškoćama u dobijanju informacija. Jedan od sagovornika je prokomentarisao da korištenje zakona o slobodi pristupa informacijama ne garantuje da će novinar dobiti traženu informaciju, što, kako navodi, obesmišljava svrhu zakona.

3. Izazovi za dobijanje informacija

Kao što je prethodno opisano, uprkos zakonskim odredbama o pristupu informacijama, novinari i novinarka se generalno susreću s poteškoćama u dobijanju informacija. Većina ispitanika i ispitanica u anketnom istraživanju je prijavila probleme u pristupu informacijama, iako ih je većina (29) odgovorila da je njihova sloboda pristupa informacijama donekle dobra, troje ju je smatralo dobrom; a troje lošom. Riječ je uglavnom o novinarima i novinarkama koji rade u nevladinim medijskim organizacijama ili o slobodnim

²² Vidi, na primjer, Zakon o slobodni pristupa informacijama Federacije Bosne i Hercegovine, na www.pufbih.ba/v1/public/upload/zakoni/1e78c-zakon-o-slobodi-pristupa-informacijama-ispravan-tekst.pdf.

²³ Komitet Ujedinjenih nacija za ljudska prava, opšti komentar br. 34 (o članu 19 (Sloboda mišljenja i izražavanja), CCPR/C/GC/34.

novinarkama i novinarima koji su kao glavnu prepreku svom radu naveli poteškoće u dobijanju informacija.

Da li novinari i novinarka mogu ostvarivati slobodu pristupa informacijama zavisi od različitih faktora, a naročito od institucija kojima šalju zahtjev, teme o kojoj izvještavaju i prirode kontakta s osobljem institucija od kojih traže informacije.

„Institucije uglavnom ne dostavljaju tražene podatke ili dostavljaju beskorisne, djelimične podatke ili podatke koje uopšte nismo tražili.“

Novinar online medijske kuće u Republici Srpskoj

„Informacije od vladinih i drugih institucija, te iz raznih drugih izvora, nije lako dobiti jer institucije uglavnom sporo reaguju ili ne reaguju uopšte, što je ponekad dio nastojanja vladajućih struktura da otežaju novinarski rad i spriječe informisanje javnosti.“

Novinar iz Sarajeva

Novinar iz Republike Srpske tvrdi da se informacije uglavnom ne dostavljaju ili da procedure traju toliko dugo da vijest zastari kada se informacija dobije. Novinar iz Mostara navodi da je u nekoliko navrata na traženu informaciju morao čekati po pet-šest mjeseci.

S poteškoćama u pristupu informacijama naročito se susreću novinari i novinarka u medijima koji kritički izvještavaju o radu javnih zvaničnika. Jedan novinar iz komercijalnog medija u Banjaluci kazao je da javne institucije ignorišu zahtjeve medija koji kritički izvještavaju o njihovom radu. Drugi novinar je prokomentarisao da javni zvaničnici često intervjuje daju samo onim medijima koje smatraju „bliskim“ i na čiji sadržaj mogu uticati. *Freelancer* iz Sarajeva je naveo da novinari često dobijaju informacije u pisanoj formi i da im se ne odobravaju intervjui koji bi im omogućili da postavljaju dodatna pitanja. Novinar iz Banjaluke ističe da javni organi informacije dostavljaju samo kada im je to od koristi, ali ne i

kada smatraju da bi to moglo naštetiti javnim institucijama i javnim zvaničnicima.

„Institucije odgovaraju na pitanja samo kada im je to od koristi. Ako tražite informacije koje im mogu naštetiti, nećete ih dobiti. Ako na takav upit i dobijete odgovor, to sigurno neće biti informacije koje ste tražili. Odgovor će biti formalan i ispražnjen od sadržaja.“

Novinar iz Banja Luke

„Novinari su ponekad primorani da mjesecima čekaju na informacije, a u ekstremnim slučajevima i da se sudski bore za slobodan pristup. To je veliki luksuz koji većina novinara ne može priuštiti zbog nedostatka vremena i sredstava.“

Novinar iz Sarajeva

Prema posebnom izvještaju Institucije ombudsmena za ljudska prava, jedan od razloga za lošu primjenu zakona o slobodi pristupa informacijama jeste nedovoljno znanje osoblja koje radi u službama za odnose s javnošću u Vladi i javnim institucijama.²⁴ Novinari takođe navode da dostupnost informacija najviše zavisi od profesionalnosti i dostupnosti službenika za informisanje u institucijama.²⁵

Ispitanici i ispitanice ističu da se s problemima naročito susreću kada traže informacije od određenih pravosudnih organa kao što je Tužilaštvo BiH, kao i od javnih preduzeća na lokalnom nivou. Prema riječima slobodnog novinara iz Sarajeva, javni službenici u institucijama nisu upoznati sa zakonom o slobodi pristupa informacijama, što dovodi do neosnovanog odbijanja novinarskih zahtjeva, nepoštovanja rokova i čutanja administracije. Jedan ispitanik je rekao da je morao čekati mjesecima i da je, u ekstremnim slučajevima, informacije tražio putem sudskog postupka, što je skupo i dugotrajno. Jedan ispitanik je prokomentarisao da su sudski postupci nedjelotvorni jer odgovorna lica u pravnom licu ne snose finansijske troškove pošto se sudski troškovi namiruju

²⁴ Specijalni izvještaj o iskustvima u primjeni zakona o slobodi pristupa informacijama u Bosni i Hercegovini, dostupno na file:///C:/Users/New%20guest/Desktop/obmudsmen_doc202002_0515415139bos.pdf.

²⁵ Anida Sokol. 2021. Transparentnost rada pravosudnih institucija tokom pandemije u BiH. Javna komunikacija i odnosi s medijima. AIRE centar, dostupno na <https://media.ba/sites/default/files/transparency-report-vol-01-eng.pdf>.

iz javnih sredstava. Ispitanici i ispitanice takođe ističu da informacije koje dobiju nisu uvijek tačne.

4. Nacrt zakona o slobodi pristupa informacijama

Sredinom februara 2021. godine Ministarstvo pravde objavilo je prednacrt novog Zakona o slobodi pristupa informacijama, koji je izrađen u cilju usklađivanja s Direktivom 2019/1024 Evropskog parlamenta i Savjeta o otvorenim podacima i ponovnoj upotrebi informacija javnog sektora.²⁶ Prema riječima predstavnika Ministarstva pravde Bosne i Hercegovine, nacrt Zakona je sredinom 2022. godine dostavljen Savjetu ministara, sa svim komentarima dobijenim tokom konsultacija.²⁷

Jedan od pozitivnih elemenata nacrta Zakona jeste to što sadrži odredbe o proaktivnoj transparentnosti kao i poduži spisak vrsta informacija koje su institucije dužne objavljivati na svojim internet stranicama, u što spadaju informacije o odlučivanju, finansiranju, javnim nabavkama, javnim konkursima i bespovratnim sredstvima. Nadalje, nacrt Zakona predviđa i uspostavljanje centralnog portala javnih informacija.

Ipak, organizacije civilnog društva su izrazile zabrinutost zbog toga što prednacrt Zakona sadrži dugačak popis mogućih izuzetaka od pristupa informacijama: u slučajevima kada se može razumno očekivati da bi omogućavanje pristupa informaciji moglo nanijeti ozbiljnu štetu spoljnoj politici, interesima odbrane i sigurnost, nacionalnoj sigurnosti, interesima monetarne politike; radi sprečavanja otkrivanja zločina; radi zaštite procesa odlučivanja javnih organa; kada zahtjev uključuje komercijalne interese treće strane i lične interese koji se odnose na privatnost treće strane; kada tražena informacija sadrži povjerljive elemente; kada se odnosi na prava intelektualne svojine, poreske ili poslovne tajne; ili radi zaštite privatnosti fizičkih lica, ličnih podataka korisnika i trećih lica.

Kao što je ranije navedeno, Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima predviđa da se izuzeci od ostvarivanja prava na slobodu izražavanja (uključujući pristup informacijama) trebaju uspostaviti samo kada je to neophodno, što se može odnositi ili na poštovanje prava ili ugleda drugih lica ili na zaštitu državne sigurnosti, javnog reda, javnog zdravlja ili morala te da ne smiju ugroziti samo pravo.²⁸

Pored toga, nacrtom Zakona se ne definiše test javnog interesa, što može dovesti do proizvoljnog postupanja institucija u primjeni njegovih odredbi. Sljedeći nedostatak jeste činjenica da nacrtom nisu obuhvaćene postojeće nadležnosti Institucije ombudsmena za ljudska prava za praćenje provođenja zakona.²⁹ Predviđeno je da Žalbeno vijeće pri Savjetu ministara djeluje kao žalbeno tijelo u pogledu prava na slobodan pristup informacijama. Članove Žalbenog vijeća bira Savjet ministara, što bi moglo uticati na nezavisnost odlučivanja u postupcima pristupa informacijama.³⁰ Nadalje, nacrtom su predviđeni duži rokovi za odgovor institucija na zahtjeve za informacijama, odnosno do 30 dana za dostavljanje informacija od dana podnošenja zahtjeva, što je 15 dana više nego prema važećem zakonu.

²⁶ Direktiva 2019/1024 Evropskog parlamenta i Savjeta o otvorenim podacima i ponovnoj upotrebi informacija javnog sektora (koja zamjenjuje Direktivu 2003/98/EC i njene izmjene), 20. jun 2019., dostupno na <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A32019L1024>.

²⁷ Intervju, predstavnici Ministarstva pravde Bosne i Hercegovine.

²⁸ Komitet Ujedinjenih nacija za ljudska prava, Opšti komentar br. 34 na član 19 (Sloboda mišljenja i izražavanja), CCPR/C/GC/34.

²⁹ Prema važećem zakonu, Institucija ombudsmena za ljudska prava nadležna je za postupanje po žalbama koje se odnose na povredu

prava na slobodu pristupa informacijama te za izradu i objavljivanje vodiča, opštih informacija i preporuka koje se odnose na provođenje i primjenu zakona o slobodi pristupa informacijama.

³⁰ Selma Učanbarlić, 2021, *Zakon o slobodi pristupa informacijama BiH. Prednosti i mane postojećeg Zakona, (ne)transparentnost institucija i analiza predloženih izmjena zakona*. Udruženje BH novinari, https://bhnovinari.ba/wp-content/uploads/2021/09/Analiza_ZoSPI-FINAL.pdf.

VI. Zakoni za zaštitu od klevete

1. Međunarodni standardi i domaći zakoni

Zakonima o zaštiti od klevete entitetâ i Brčko Distrikta uređuje se građanska odgovornost za štetu nanесenu ugledu fizičkog ili pravnog lica iznošenjem ili pronošenjem neistinitih činjenica identifikovanjem tog pravnog ili fizičkog lica trećem licu.³¹

Ovi zakoni propisuju da je njihov cilj garantovanje:

- a) prava na slobodu izražavanja, koje predstavlja jedan od bitnih osnova demokratskog društva;
- b) prava na slobodu izražavanja koje se ne primjenjuje samo na izražavanja koja se smatraju pohvalnim ili neuvredljivim, nego i na izražavanja koja mogu uvrijediti, ogorčiti ili uznemiriti; i
- c) značajne uloge sredstava javnog informisanja u demokratskom procesu kao javnih posmatrača i prenosilaca informacija javnosti.

Međutim, kada je riječ o navodnim klevetama, ovi zakoni ne predviđaju primjenu različitih standarda prihvatljivosti, tolerancije i dokazivanja klevete na javne ličnosti i na privatna lica, što se u praksi pokazalo problematičnim jer su često korišteni za zastrašivanje novinara.

U svom Opštem komentaru br. 34, Komitet Ujedinjenih nacija za ljudska prava naglašava da se zakoni o kleveti moraju pažljivo sastavljati kako ne bi poslužili za gušenje slobode izražavanja. Dodaje se da bi države članice trebale postaviti razumna ograničenja na zahtjev da optuženi nadoknadi troškove stranke koja je dobila parnicu.³² Sudska praksa Evropskog suda za ljudska prava razvila je standarde i smjernice za odlučivanje u predmetima klevete kada su podnosioci tužbe političari ili javne ličnosti, zatim o tome koje se novčane kazne smatraju primjerenim i kako uskladiti pravo na privatnost i pravo na slobodu izražavanja. Međutim,

ovi standardi se rijetko koriste u predmetima klevete u Bosni i Hercegovini.

2. Tužbe za klevetu kao vid pritiska i zastrašivanja novinara

Podaci pokazuju da su tužbe za klevetu rasprostranjen oblik vršenja pritiska na novinare. Prema podacima Linije za pomoć novinarima, u julu 2020. godine zabilježeno je 289 aktivnih predmeta.³³ Tužbe za klevetu su često povezane s istragama novinara o korupciji. One predstavljaju dodatni pritisak na novinare jer kazne mogu biti visoke i tako ugroziti održivost medija i novinara. Na primjer, u julu 2021. godine Općinski sud u Sarajevu donio je prvostepenu presudu u tužbi za klevetu, kojom se online magazinu Žurnal i njegovim urednicima i novinarima izriče kazna u iznosu većem od 170.000 KM, bez kamata. Riječ je o veoma visokoj kazni čija bi isplata mogla ugroziti rad cijelog medija.³⁴ Tužbu za klevetu u ovom slučaju podnio je direktor jedne firme protiv novinara koji su pisali o njegovoj povezanosti s narko-kartelom.³⁵

Pored toga, postupci po tužbama za klevetu su dugotrajni i u prosjeku traju četiri do pet godina, te na taj način oduzimaju radno vrijeme novinarima i urednicima. Primjera radi, zbog velikog broja tužbi za klevetu i visokih novčanih kazni novinska kuća Slobodna Bosna je prije nekoliko godina bila primorana ugasiti svoje štampano izdanje.

Misija OSCE-a u Bosni i Hercegovini prikupila je i analizirala 207 pravosnažnih presuda, koje su izrečene *in meritum*, u postupcima za klevetu u koje su bili uključeni mediji i novinari iz cijele Bosne i Hercegovine u periodu od januara 2016. do oktobra 2019. godine. Od skoro 1.000 predmeta koje je razmotrila Misija OSCE-a, ogromna većina tužbi podnesena je protiv više optuženih, tj. protiv medijskih kuća (u oko 80 posto svih slučajeva) te novinara ili urednika (u 70 posto svih slučajeva) koji su bili tuženi u isto vrijeme. Većina tuženih medija bila je u privatnom vlasništvu (70

³¹ Zakon o zaštiti od klevete Federacije BiH, <https://fbihvlada.gov.ba/bosanski/zakoni/2003/zakoni/13bos.htm>; Zakon o zaštiti od klevete Republike Srpske, <https://bhnovinari.ba/wp-content/uploads/2001/08/zakonozastitiodkleveters.pdf>; Zakon o zaštiti od klevete Brčko Distrikta, www.vzs.ba/index.php?option=com_content&view=article&id=2418:zakon-o-zastiti-od-klevete-brko-distrikta-bih&catid=9:novinarski-zakoni&Itemid=12

³² Komitet Ujedinjenih nacija za ljudska prava, Opšti komentar br. 34 na član 19 (Sloboda mišljenja i izražavanja), CCPR/C/GC/34.

³³ Maja Radević. 2021. *Bosna i Hercegovina: Indikatori nivoa medijskih sloboda i sigurnosti novinara 2020*. <https://bhnovinari.ba/wp-content/uploads/2021/07/BiH-BiH-2020.pdf>

³⁴ Vidi slučaj <https://bhnovinari.ba/en/2021/07/13/bh-journalists-the-verdict-against-the-zurnal-magazine-directly-endangers-the-freedom-and-work-of-the-investigative-mediji/>.

³⁵ Vidi na primjer <https://zurnal.info/clanak/zurnal-podmece-dini-i-citaocima/24197>.

postu), a slijede javni mediji (13 posto) i neprofitni mediji (3 posto). U skoro polovini slučajeva sudovi su presudili u korist tužitelja, odnosno protiv medija/novinar/urednika.

Prema riječima predstavnika Misije OSCE-a, tužitelji su se generalno odlučivali da tuže sve koji su učestvovali u proizvodnji spornog sadržaja – medijsku kuću (kao pravno lice), novinara koji je proizveo sadržaj, autora sporne izjave (ako je različit od novinara), te urednika koji je odobrio predmetni sadržaj ili izražavanje jer sva tri zakona koji regulišu odgovornost za klevetu u Bosni i Hercegovini (u dva entiteta i u Brčko Distriktu) predviđaju tu mogućnost.

Misija OSCE-a je primijetila da je značajan broj tužitelja povlačio tužbe. Novinari i drugi sagovornici navode da se pribjegavanje tužbama za klevetu često koristi kao sredstvo pritiska i zastrašivanja, što za sobom povlači i neopravdane finansijske troškove koji mogu obeshrabriti novinare da se upuštaju u kritičke medijske istrage i izvještavanje.³⁶ Efekti takvih tužbi su još izraženiji u kontekstu u kojem se većina medija i slobodnih novinara i novinarki suočava sa značajnim ekonomskim pritiscima i djeluje u nesigurnim ekonomskim uslovima.

Misija OSCE-a navodi da neki od zabilježenih primjera potencijalno ukazuju na praksu SLAPP-a, koja je osmišljena s ciljem da zastraši novinare i obeshrabri njih i druge da izvještavaju o temama od javnog značaja. Međutim, ovakvu vrstu nepoštenih tužbi je prilično teško otkriti i spriječiti kroz zakone i praksu a da se pri tom nesrazmjerno ne ugrozi pravo svakog pojedinca da traži sudsku naknadu za kršenje svojih prava.

Ono što posebno zabrinjava, prema podacima koje je prikupila Misija OSCE-a, jeste činjenica da većinu podnosilaca tužbi za klevetu protiv medija i novinara čine zvaničnici ili političari, i to uglavnom muškarci (70%). Zabilježeni su primjeri gdje su visoki zvaničnici podnosili brojne tužbe, najčešće protiv istih medija ili novinara, zbog izvještavanja o njihovom radu. Iako su mnoge od ovih tužbi povučene u toku postupka, one su ipak predstavljale profesionalni i finansijski teret za medije i novinare koji su se našli na njihovoj meti.

Misija OSCE-a je takođe primijetila da se tužbe za klevetu uglavnom podnose u vezi sa sadržajima koji spadaju u kategoriju javnog interesa. Najveći broj tužbi podnesen je zbog medijskog izvještavanja o nepotizmu i korumpiranosti zvaničnika, njihovoj povezanosti ili umiješanosti u zločine počinjene tokom sukoba 1992–1995. i/ili u organizovani

kriminal (uključujući i u vezi s privatizacijom javnih preduzeća), te finansijskim i drugim gubicima u javnim preduzećima uslijed nesavjesnog postupanja u vršenju javne dužnosti. Javni zvaničnici koji su podnosili tužbe protiv medija ili novinara često su potezali argument da u pozadini njihovih medijskih izvještaja stoje određene skrivene namjere, poput djelovanja u funkciji ostvarivanja ciljeva određenih etničkih grupa, političkih stranaka ili susjednih zemalja i međunarodnih organizacija.

Oko pet posto svih naknada dosuđenih tužiteljima u posmatranom periodu prelazi 10.000 KM. U otprilike jednoj četvrtini slučajeva, naknada štete koju je dodijelio sud iznosila je između 1.000 KM i 3.000 KM. Iznosi su obično smanjivani u drugostepenim odlukama. Najviša naknada štete zabilježena u pravosnažnoj presudi iznosila je 14.000 KM za nematerijalnu štetu. Treba napomenuti da su ovi iznosi značajno smanjeni u odnosu na početak 2000-ih, kada su zakoni o kleveti doneseni.

Predstavnici Misije OSCE-a istakli su da međunarodni standardi zahtijevaju da sudovi, kad god je to moguće, prednost daju drugim oblicima obeštećenja umjesto novčanih kazni, kao što je objavljivanje izvinjenja ili ispravke. Prema njihovim podacima, mali dio tužitelja je sporove nastojao riješiti korištenjem alternativnih mogućnosti predviđenih zakonom, kao što je uklanjanje spornog sadržaja ili objavljivanje presude kojom je utvrđena odgovornost za klevetu. Nije bilo tužbi u kojima se tražilo samo uklanjanje sadržaja, objavljivanje presude ili izvinjenje bez novčane naknade. To bi moglo značiti da se novčana satisfakcija i dalje smatra najefikasnijim oblikom pritiska za odvratanje budućih medijskih izvještavanja o tužiteljima.

³⁶ Razgovor s osobljem Misije OSCE-a u Bosni i Hercegovini.

VII. Zaštita novinara: trendovi i obrasci prijetnji

1. Statistički podaci i trendovi

Trendove i obrasce prijetnji, napada i zastrašivanja usmjerenih na novinare i medije, kako na internetu tako i van njega, generalno je teško pratiti jer se mnogi slučajevi ne prijavljuju, a organizacije koje prikupljaju informacije u ovoj oblasti koriste različite terminologije i klasifikacije u vezi sa slučajevima.

Najviše korištene i citirane podatke pruža Udruženje BH novinari, koje redovno prati slučajeve kršenja novinarskih prava i raspolaze besplatnom linijom za pomoć novinarima putem koje novinari mogu prijaviti ovakve slučajeve. Tokom 2020. i 2021. godine, putem ove linije registrovano je 69 odnosno 71 slučaj napada, prijetnji, kršenja radnih prava, maltretiranja na radnom mjestu, tužbi za klevetu i povrede prava na slobodu pristupa informacijama.³⁷ Ovi brojevi obuhvataju samo slučajeve koje su žrtve prijavile Udruženju ili koje je Udruženje registrovalo, a pretpostavlja se da veliki broj slučajeva ostaje neprijavljen.

Safejournalists.net je zabilježio 136 slučajeva prijetnji, napada i pritisaka na novinare u Bosni i Hercegovini u periodu od 2017. do 2021. godine.³⁸ Iako je tokom 2020. i 2021. godine prijavljeno manje prijetnji i napada – 21 odnosno 26 – u odnosu na 2019. godinu, kada je Platforma registrovala 36 takvih slučajeva – broj verbalnih napada od strane javnih zvaničnika, prijetnji smrću na društvenim mrežama, lično i preko telefona, i dalje predstavljaju veliki razlog za zabrinutost, pogotovo stoga što uglavnom prolaze nekažnjeno.³⁹

Misija OSCE-a je tokom 2019. kao i tokom 2020. godine za svaku godinu bilježila u prosjeku 30 incidenata koji su uključivali novinare, dok je u 2021. godini registrovala 42 takva incidenta. Prema Misiji OSCE-a, čini se da su verbalni i online napadi na novinare postali učestaliji i agresivniji,⁴⁰ u vidu govora mržnje, uvreda i kampanja diskreditacije.

Od 2019. godine informacije o slučajevima prijetnji i napada na novinare koja su prijavila tužilaštva i sudovi mogu da se dobiju putem Sistema za automatsko upravljanje predmetima u sudovima i tužilaštvima (CMS/TCMS), kojim upravlja Visoki sudski i tužilački savjet Bosne i Hercegovine.⁴¹ Na osnovu preporuka medijske i advokatske zajednice, CMS/TCMS sistem je revidiran 2018. godine uvrštavanjem zanimanja novinar s ciljem zasebnog evidentiranja i praćenja slučajeva prijetnji i napada na njih.

Prema CMS/TCMS sistemu, od 2019. do 2021. godine od strane tužilaštava i sudova prijavljeno je 36 predmeta prijetnji, verbalnih i fizičkih napada na novinare i medijske kuće. Od tog broja, 30 predmeta je registrovano u entitetu Republika Srpska; pet u entitetu Federacija Bosne i Hercegovine; i jedan u Brčko Distriktu. Od tih slučajeva, 26 je registrovano kod Okružnog javnog tužilaštva u Banja Luci (Republika Srpska), tri kod Kantonalnog tužilaštva Unsko-sanskog kantona (Federacija), dva kod Kantonalnog tužilaštva Kantona Sarajevo (Federacija), dva kod Okružnog javnog tužilaštva u Doboju (Republika Srpska), i dva kod Okružnog javnog tužilaštva u Istočnom Sarajevu (Republika Srpska).⁴²

Ove podatke, međutim, treba uzeti s dozom opreza jer, uprkos uputstvima iz Visokog sudskog i tužilačkog savjeta Bosne i Hercegovine, svi sudovi i tužilaštva ne evidentiraju zanimanje osobe koja se našla na meti prijetnje ili napada. Kako navode u Visokom sudskom i tužilačkom savjetu, nije poznato da li postoje sudovi i tužilaštva koji ne evidentiraju zanimanje novinar u predmetima koji se odnose na njih. Štaviše, u pojedinim evidentiranim slučajevima podaci su nepotpuni.⁴³

Podaci Visokog sudskog i tužilačkog savjeta pokazuju da se od 36 predmeta koji su registrovani u periodu od 2019. do 2021. godine, 14 odnosilo na ugrožavanje sigurnosti novinara: dva na tjelesne povrede; dva na javno podsticanje na nasilje i mržnju prema novinaru; a dva su se odnosila na oštećenje imovine i krađu. Ostali slučajevi su bili teška krađa, neovlašten pristup zaštićenom računaru, računarskoj mreži, telekomunikacionoj mreži i elektronskoj obradi podataka, neovlašteno korištenje drugog poslovnog imena i druge posebne oznake ili robe i usluga, te sprečavanje i ograničavanje pristupa javnoj računarskoj mreži.

Od 36 predmeta koje je Visoki sudski i tužilački savjet registrovao u periodu od 2019. do 2021. godine, 11 predmeta je prijavljeno u 2019. godini, osam u 2020. godini i 14 u 2021. godini. Od 14 slučajeva prijavljenih u sistemu 2021. godine, 13 je registrovano od strane Okružnog javnog tužilaštva u Banjoj Luci i jedan od strane Okružnog javnog tužilaštva u Doboju. Od svih prijavljenih slučajeva u sistemu, 23 slučaja su se odnosila na novinare i 10 na novinarke. U ostalim predmetima sistem ne navodi pol žrtve.⁴⁴

³⁷ Ibid.

³⁸ Vidi platformu: <https://safejournalists.net/>.

³⁹ Na primjer, u bazi podataka je zabilježeno sedam prijetnji i napada od strane zvaničnika i šest prijetnji smrću preko telefona ili društvenih mreža u 2021.

⁴⁰ Razgovor s predstavnicima OSCE-a.

⁴¹ Visoki sudski i tužilački savjet je nadležan da nadgleda i garantuje nezavisnost i integritet pravosuđa u Bosni i Hercegovini.

⁴² Podaci su dostavljeni na zahtjev.

⁴³ Visoki sudski i tužilački savjet Bosne i Hercegovine, lična prepiska.

⁴⁴ Postoje slučajevi u kojima nisu evidentirane informacije o polu ili drugim karakteristikama.

2. Oblici prekršaja i prijetnji

Ispitanici i ispitanice navode da su se u proteklih pet godina susretali s različitim oblicima kršenja njihovih prava. Posljednjih godina veći broj njih se susreo s brojnim prijetnjama na internetu (15). Drugi su doživjeli verbalne prijetnje (sedmero), verbalne napade od strane političara (sedmero), seksizam (sedmero), političke pritiske (sedmero), otkaz (petoro), uvrede i omalovažavanje (petoro), kampanje diskreditacije (troje), maltretiranje na radnom mjestu (troje), fizičke napade (dvoje) i administrativne uznemiravanje (jedan). Jedan ispitanik je doživio kršenje radnih prava. Ipak, većina ispitanika i ispitanica je svoj nivo sigurnosti ocijenila donekle dobrim – 19 ih je smatralo da je njihova sigurnost donekle dobra, sedmero je navelo da je loša, šestoro da je dobra, dvoje da je vrlo dobra, a dvoje da je donekle loša.

Ove ocjene su u suprotnosti s brojem različitih oblika kršenja novinarskih prava koje navode ispitanici i ispitanice. To je zato što većina novinara i novinarki smatra da je fizičko nasilje glavni kriterijum za procjenu njihove sigurnosti. Pojedini ispitanici su tako izjavili da nivo sigurnosti novinara i novinarki u Bosni i Hercegovini uopšte nije tako loš jer su fizički napadi bili rijetki, bez ubistava u posljednjoj deceniji. Međutim, ispitanici su izjavili da se novinari i novinarka suočavaju sa stalnim online napadima, prijetnjama, verbalnim uznemiravanjem i zastrašivanjem, što sveukupno utiče na njihov osjećaj sigurnosti. S tim u vezi, jedan novinar je primijetio da je sigurnost novinara i novinarki ugrožena više nego što su sami toga svjesni i da uznemiravanje na internetu ne shvataju dovoljno ozbiljno.

Prema mišljenju ispitanika i ispitanica, nivo prijetnji i uznemiravanja na internetu može se pripisati ograničenom povjerenju javnosti u medije i niskom ugledu profesije u javnosti. Diskreditacija novinara od strane pojedinih javnih ličnosti, uključujući političke čelnike, takođe može podstaći upućivanje prijetnji i uznemiravanje novinara na internetu. Jedan novinar iz Sarajeva smatra da novinari nisu zaštićeni od javnih ličnosti koje ih vrijeđaju i verbalno napadaju i za to prolaze nekažnjeno, te napominje da to podstiče i druge da ih napadaju. Jedan ispitanik je primijetio da ljudi rijetko poštuju novinare i da javnost napade na njih smatra opravdanim. Godišnja anketa o medijskim slobodama koju provode Udruženje BH novinari i fondacija Friedrich Ebert Stiftung pokazuje da svake godine jedan broj ispitanika napade na novinare smatra opravdanim. U izvještaju za 2022. godinu svaki deseti ispitanik je napade na novinare smatrao opravdanim, što je za 15% manje u odnosu na rezultat dobijen 2021. godine.⁴⁵

Ispitanici koji su učestvovali u anketi su istakli da nivo sigurnosti novinara zavisi od vrste medija u kojima rade i

tema o kojima izvještavaju. Primjećuju da su prijetnjama češće izloženi istraživački novinari, uključujući one koji izvještavaju o korupciji, kao i oni koji rade u lokalnim medijima.

Ispitanici su takođe naveli nedostatak solidarnosti među medijskim djelatnicima, nedovoljnu zaštitu novinara unutar medijskih kuća i finansijsku nestabilnost kao faktore koji sveukupno doprinose ograničenoj sigurnosti novinara.

„Novinari, posebno na lokalnom nivou, izloženi su pritiscima osoba na bilo kojim pozicijama moći. Ako se bave nekim temama vezanim za kriminal, pritisak prerasta u prijetnju. Institucije su veoma inertne u pružanju podrške, a sam postupak je stresan.“

Novinar iz malog grada u Republici Srpskoj

„Prije svega smatram da novinari nisu zaštićeni od javnih ličnosti i nosilaca javnih funkcija koji nekažnjeno vrijeđaju i verbalno napadaju novinare, što je često razlog da drugi vrše konkretnije napade na njihovu sigurnost.“

Novinar iz Sarajeva

⁴⁵ *Medijske slobode u Bosni i Hercegovini. Usporedni izvještaj 2014. - 2022.* [https://bhnovinari.ba/wp-](https://bhnovinari.ba/wp-content/uploads/2022/05/Medijske-slobode-iz-perspektive-gradjana-BiH-2022..pdf)

[content/uploads/2022/05/Medijske-slobode-iz-perspektive-gradjana-BiH-2022..pdf](https://bhnovinari.ba/wp-content/uploads/2022/05/Medijske-slobode-iz-perspektive-gradjana-BiH-2022..pdf)

„Sigurnost novinara u velikoj mjeri zavisi od toga kojim temama se bave; međutim, mislim da je sigurnost novinara ugrožena više nego što su toga sami svjesni.“

Novinar iz manjeg grada u Federaciji Bosne i Hercegovine

Ispitanici su istakli da su novinarke posebno izložene napadima na internetu i putem telefona. U periodu od 2015. do 2020. godine Linija za pomoć novinarima zabilježila je 70 slučajeva kršenja ljudskih prava i pritisaka na novinarke u Bosni i Hercegovini, uključujući rodno motivisano nasilje, mizoginiju i diskriminaciju. Nešto više od polovine incidenata koje je tokom 2019. i 2020. godine zabilježila Misija OSCE-a odnosilo se na novinarke. Tri novinarke

Direkt Portala našle su se pod kontinuiranim pritiskom lokalnih vlasti u Trebinju te su bile izložene uvredama i maltretiranju lokalnih zvaničnika u vezi s obavljanjem svog posla.⁴⁶

Istraživanje Udruženja BH novinari pokazalo je da, iako su generalno manje izložene fizičkim napadima u odnosu na muške kolege, tokom 2020. i 2021. godine uočen je trend porasta online prijetnji i napada na novinarke. Istraživanje je također pokazalo da novinarke nisu dovoljno upoznate o svojim pravima, mehanizmima zaštite radnih i socijalnih prava i načinima na koje se mogu zaštititi od rodne diskriminacije.⁴⁷

⁴⁶ Za Irex 2022 u procesu objave.

⁴⁷ Maja Radević. 2021. *Bosna i Hercegovina: Indikatori nivoa medijskih sloboda i sigurnosti novinara 2020.*

<https://bhnovinari.ba/wp-content/uploads/2021/07/BiH-BiH-2020.pdf>.

VIII. Odgovori na prijetnje i napade na novinare

1. Pravni i institucionalni okvir

Bosna i Hercegovina nema poseban pravni i institucionalni okvir za zaštitu novinara od krivičnih djela ili prekršaja.⁴⁸ Krivični zakoni u Bosni i Hercegovini⁴⁹ zabranjuju fizičke i verbalne prijetnje, ali ne postoje posebne odredbe koje regulišu slučajeve usmjerene na novinare. Članom 183. Krivičnog zakona Federacije Bosne i Hercegovine zabranjeno je ugrožavanje sigurnosti prijetnjom napadom na život ili tijelo neke osobe.⁵⁰ Članom 150. Krivičnog zakona entiteta Republika Srpska propisana je kazna za ugrožavanje sigurnost nekog lica ozbiljnom prijetnjom da će on ili njemu blisko lice biti lišeno života, teško tjelesno povrijeđeno, ili da će mu biti nanoseno zlo podmetanjem požara, eksplozijom ili nekom drugom opšteopasnom radnjom ili sredstvom.⁵¹

U okviru institucija ne postoje posebni mehanizmi ili mjere za zaštitu novinara (i boraca za ljudska prava), već samo redovne procedure prijavljivanja incidenata policijskim organima.⁵² U okviru institucija ne postoje posebna odjeljenja i/ili namjenski timovi koji bi mogli istraživati i procesuirati napade i prijetnje novinarima.⁵³

2. Postupanje sudova

Sudovi u ograničenoj mjeri postupaju u slučajevima prijetnji i nasilja nad novinarima.⁵⁴ Iako je, kako ističu u Udruženju BH novinari, broj prijetnji upućenih novinarima putem interneta u porastu, prijetnje putem društvenih mreža rijetko se istražuju, a kamoli sankcionišu.⁵⁵ Primjera radi, u julu 2020. godine Tužilaštvo u Banjoj Luci je obustavilo istragu u slučaju jedne novinarkinje kojoj su u maju 2020. godine na Fejsbuku upućene prijetnje smrću.⁵⁶

Na osnovu razgovora i analize postojeće dokumentacije koji su provedeni za potrebe ove procjene, novinari navode da policija uglavnom brzo reaguje na prijavljene slučajeve, ali tužiocima ove slučajeve u najvećem broju slučajeva odbacuju uz obrazloženje da ne sadrže elemente krivičnog djela, tj. da

nisu dovoljno ozbiljni. To naročito zabrinjava stoga što se uslijed izostanka sistematičnog pravosudnog odgovora ustaljuje praksa nekažnjavanja, što može podstaći daljnje prijetnje i napade na novinare, pogotovo u kontekstu izražene političke polarizacije te s obzirom na činjenicu da su novinari izloženi verbalnim napadima i diskreditacijama i od strane pojedinih visokih javnih zvaničnika.

Od 2019. godine, određeni broj slučajeva koje su prijavili novinari su ili odbačeni od strane pravosuđa jer nisu predstavljali krivično djelo ili je njihovo procesuiranje bilo u toku u vrijeme pisanja ove ocjene, dok je ishod nekih slučajeva koji se odnose na javne službenike bio ograničen na disciplinske sankcije, kao što je smanjenje plata. Na primjer, u januaru 2021. jednoj novinarki su upućene vulgarne uvrede i prijetnje od strane službenika Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine, koji je kažnjen smanjenjem plate za 15% u trajanju od tri mjeseca.⁵⁷ Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice Bosne i Hercegovine je protiv ovog državnog službenika pokrenulo disciplinski postupak,⁵⁸ ali nije bilo daljnjeg postupanja u ovom slučaju. Medijska zajednica je smatrala da ova administrativna sankcija ne predstavlja odgovarajuću mjeru i izrazila očekivanje da će slučaj završiti na sudu.

Kada predmeti stignu do sudova, postupci su sistematski dugi, a optužbe protiv počinitelja minimalne, uključujući i za prijetnje smrću i fizičke napade. Primjera radi, u januaru 2020. godine Okružni sud u Banjoj Luci je zbog pokušaja ubistva na četiri godine zatvora osudio jednog od dvojice napadača na novinara BN Vladimira Kovačevića 2018. godine. Motiv napada ostaje nepoznat.⁵⁹ Od svih 36 slučajeva prijavljenih u CMS sistemu od 2019. do 2021. godine, samo su tri počinioca proglašena krivima i osuđena.

Prema Indeksu sigurnosti za Zapadni Balkan, glavni nedostaci u odgovoru na prijetnje i napade protiv novinara jesu manjak posebnih mehanizama i djelotvornih mjera zaštite u okviru relevantnih institucija, kao i prevladavajuće nepovjerenje u institucije, što novinare sprečava da prijave napade i prijetnje.⁶⁰

⁴⁸ Ministarstvo unutrašnjih poslova Federacije Bosne i Hercegovine, pismeni odgovori na upitnik.

⁴⁹ U zemlji postoje četiri krivična zakona: jedan na državnom nivou, dva na entitetskom nivou (Federacija Bosne i Hercegovine i Republika Srpska) i jedan za Brčko Distrikt.

⁵⁰ Krivični zakon Federacije BiH, www.oss.ba/dokumenti/Krivični_zakon_FBIH.

⁵¹ Krivični zakonik Republike Srpske, www.paragraf.ba/propisi/republika-srpska/krivnici-zakon-republike-srpske.html

⁵² BH novinari. 2021. *Indeks sigurnosti novinara Zapadnog Balkana. Bosna i Hercegovina 2020 - Narativni izvještaj*. Safe Journalists Net. <https://bhnovinari.ba/wp-content/uploads/2021/12/BIH-BIH.pdf>

⁵³ Maja Radević. 2021. *Bosna i Hercegovina: Indikatori nivoa medijskih sloboda i sigurnosti novinara 2020*. <https://bhnovinari.ba/wp-content/uploads/2021/07/BiH-BiH-2020.pdf>

⁵⁴ Univerzalni periodični pregled – Bosna i Hercegovina, 2019.

www.ohchr.org/EN/HRBodies/UPR/Pages/BAIndex.aspx

⁵⁵ Misija OSCE-a u BiH. Smjernice za saradnju policije sa medijima. www.osce.org/files/f/documents/e/c/483743.pdf

⁵⁶ Detalji slučaja: <https://safejournalists.net/reports/threats-against-the-lives-and-limbs-of-journalists-vanja-stokic-banja-luka-22-05-2020/>

⁵⁷ Detalji slučaja: <https://safejournalists.net/portfolios/safejournalists-zinaida-djelilovic-threatened-by-the-bh-senior-expert-on-human-rights/>

⁵⁸ Razgovor s predstavnicima Ministarstva za ljudska prava i izbjeglice.

⁵⁹ Vidi slučaj: <https://bhnovinari.ba/bs/2019/02/21/pocelo-sudjenje-za-pokusaj-ubistva-novinar-vladimira-kovacevica/>

⁶⁰ BH novinari. 2021. *Indeks sigurnosti novinara Zapadnog Balkana. Bosna i Hercegovina 2020 - Narativni izvještaj*. Safe Journalists Net. <https://bhnovinari.ba/wp-content/uploads/2021/12/BIH-BIH.pdf>

Četnaestoro ispitanika je navelo da su prijavili kršenja njihovih prava, uključujući verbalne napade i prijetnje, a 14 ih je reklo da nisu prijavili slučajeve kršenja njihovih prava. Ispitanici koji nisu prijavili kršenja prava izjavili su da to nisu uradili zato što nisu imali vremena za to ili nisu vjerovali da će to imati ikakvog uticaja. Više novinara koji su prijavili napade navelo je da je policija blagovremeno reagovala, ali da je slučaj na kraju odbacilo Tužilaštvo uz obrazloženje da u njemu nema elemenata krivičnog djela.

„Policija je primila prijavu, tužilaštvo je odbilo pokrenuti postupak iako su imali sve dokaze o prijetnjama, kao i audio snimak prijetnji.“

Jedan novinar koji je doživio prijetnje smrću

Jedan ispitanik je naveo da mediji i novinarska udruženja rijetko pružaju pravnu pomoć novinarima koji su doživjeli prijetnje i napade.

2. Nedavne inicijative za jačanje zaštite novinara

Institucija ombudsmena za ljudska prava Bosne i Hercegovine je 2017. godine, na osnovu Akcionog plana za realizaciju prioriteta iz Izvještaja Evropske komisije za Bosnu i Hercegovinu za 2015. godinu, pripremila Specijalni izvještaj o položaju i slučajevima prijetnji novinarima u Bosni i Hercegovini.⁶¹ Jedna od njegovih preporuka je bila da ministarstva pravde na državnom, entitetskom i nivou Brčko Distrikta razmotre da se u krivičnom zakonodavstvu napad na novinare definiše kao posebno krivično djelo ili kao teži oblik krivičnog djela, te da se krivično djelo napad na novinare treba definisati i u zakonima o javnom redu i miru.

U julu 2022. godine, Predstavnički dom Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine usvojio je inicijativu koju je predložila grupa parlamentaraca, kojom se Savjet ministara Bosne i Hercegovine obavezuje da najkasnije u roku od 60 dana pripremi i uputi u parlamentarnu proceduru izmjene i dopune Krivičnog zakona Bosne i Hercegovine kojima bi se napad na novinare propisao kao posebno krivično djelo.

⁶¹ Institucija ombudsmena. 2017. *Specijalni izvještaj o položaju i slučajevima prijetnji novinarima u Bosni i Hercegovini*. www.ombudsmen.gov.ba/documents/ombudsmen_doc201708241_5202346bos.pdf.

⁶² Maja Radević. 2021. *Bosna i Hercegovina: Indikatori nivoa medijskih sloboda i sigurnosti novinara 2020*. <https://bhnovinari.ba/wp-content/uploads/2021/07/BiH-BiH-2020.pdf>.

⁶³ Misija OSCE-a u BiH. *Smjernice za saradnju policije sa medijima*. www.osce.org/files/f/documents/e/c/483743.pdf

Ukoliko se usvoji, takva odredba bi omogućila pojačanu zaštitu novinara. U parlamentima oba entiteta ranije su pokretane inicijative da se napad na novinare tretira kao napad na službena lica ili kao posebno krivično djelo, ali one nisu dovele do zakonskih promjena.⁶²

Misija OSCE-a u Bosni i Hercegovini je 2021. godine izdala smjernice za policiju u ophođenju s medijima, ali one nisu pravno obavezujuće i ne postoje posebne zakonske odredbe koje uređuju ovaj odnos.⁶³

U aprilu 2022. godine, Tužilaštvo Kantona Sarajevo, uz podršku Misije OSCE-a u Bosni i Hercegovini, imenovalo je tužioca čiji je zadatak da komunicira i koordinira s novinarskim udruženjima i agencijama za provođenje zakona u slučajevima krivičnih djela protiv lica koja obavljaju poslove od javnog značaja u oblasti informisanja. Tužilaštvo Kantona Sarajevo će osigurati prioritarno rješavanje ovih predmeta. Ovo rješenje se smatra pozitivnom inicijativom za zaštitu novinara, koja tek treba da se testira u praksi i koja bi mogla da se proširi.⁶⁴

3. Udruženje novinara

Kao što je ranije pomenuto, zaštitom prava novinara i medija u Bosni i Hercegovini bavi se nekoliko novinarskih organizacija: Udruženje BH novinari, Društvo novinara BiH i Udruženje novinara Republike Srpske.

Prema izvještajima Udruženja BH novinari – najaktivnijeg novinarskog udruženja u zemlji – usluge Linije za pomoć medijima je u periodu od 2008. do 2021. godine koristilo najmanje 500 novinara iz cijele Bosne i Hercegovine.

Prema rezultatima istraživanja koje je provelo Udruženje BH novinari, novinari se radi zaštite svojih prava najčešće obraćaju ovom Udruženju (23,7%), zatim Regulatornoj agenciji za komunikacije Bosne i Hercegovine⁶⁵ (11,1%), te Vijeću za štampu i online medije u BiH⁶⁶ (10,1%) i Instituciji ombudsmena za ljudska prava (10,1%). Povjerenje novinara u ove organizacije je uglavnom polarizovano.

Istraživanje koje je provedeno za potrebe ove procjene pokazuje da veliki broj novinara nije pristupio nijednom strukovnom udruženju (50,7% ispitanika u anketi), između ostalih razloga i zato što misle da ta udruženja rade samo u sopstvenom interesu, zato što su razjedinjena i/ili zato što se ne bave zaštitom novinara i poboljšanjem njihovog položaja.⁶⁷

⁶⁴ Vidi <https://kt.sarajevo.pravosuđe.ba/vstvfo/B/106/article/111581>.

⁶⁵ Regulatorna agencija za komunikacije Bosne i Hercegovine nadležna je za regulisanje javnog i privatnog RTV sektora.

⁶⁶ Vijeće za štampu i online medije Bosne i Hercegovine je samoregulaciono tijelo.

⁶⁷ Vidi <https://bhnovinari.ba/wp-content/uploads/2020/09/Ljudska-prava-novinar-a-2019.pdf>.

IX. Zaključci

Novinari i novinarka u Bosni i Hercegovini susreću se s mnogobrojnim preprekama sigurnom i slobodnom obavljanju novinarskog posla. To uključuje politički i ekonomski pritisak, fizičke i verbalne napade, prijetnje, uključujući prijetnje smrću, uznemiravanje na internetu i druge oblike zastrašivanja, kao i poteškoće u pribavljanju informacija potrebnih za obavljanje njihovog rada.

Rezultati ankete provedene za potrebe ove procjene pokazuju da kao glavne probleme koji utiču na slobodu medija i vršenje njihove uloge novinari navode političko uplitanje u uređivačke poslove, finansijsku nestabilnost i poteškoće u dobijanju informacija.

Iako većina ispitanika koji su učestvovali u istraživanju nije mišljenja da sigurnost novinara predstavlja poseban problem u Bosni i Hercegovini u odnosu na druge zemlje, napomenuli su da poseban razlog za zabrinutost predstavlja uznemiravanje na internetu, pri čemu su pojedini napomenuli da novinari možda ne shvataju ozbiljnost prijetnji upućenih na internetu.

Većina novinara doživljava poteškoće u pristupu informacijama, dok se oni koji rade u medijima koji se finansiraju iz javnih budžeta suočavaju s izazovima u ostvarivanju prava na slobodu izražavanja i ne mogu izvještavati o svim temama od javnog interesa.

U kontekstu ovog istraživanja, novinari i drugi sagovornici često su navodili tužbe za klevetu kao sredstvo zastrašivanja i vršenja pritiska koje se posljednjih godina sve češće koristi, naročito od strane javnih ličnosti. Neopravdani finansijski troškovi koji nastaju zbog tužbi za klevetu mogu odvratiti novinare od upuštanja u kritične istrage i izvještaje.

Mediji, lokalne organizacije civilnog društva, udruženja novinara, međunarodni mehanizmi za ljudska prava, međunarodne organizacije i Institucija ombudsmena za ljudska prava zalažu se za unapređenje sigurnosti novinara, pojačanu zaštitu novinarskih prava i medijskih sloboda, te realizaciju slobode pristupa informacijama u Bosni i Hercegovini.

Preporuka ispitanika koji su učestvovali u anketi je da se krivični zakoni Bosne i Hercegovine izmijene i dopune na način da se prijetnje i napadi na novinare definišu kao napad na službeno lice, uz sugestiju da se takvi slučajevi rješavaju po ubrzanom postupku. Jedan broj ispitanika je preporučio poboljšanje ukupnih kapaciteta policijskih i pravosudnih institucija za postupanje u slučajevima prijetnji i napada na novinare, te povećano osnaživanje novinarskih udruženja, između ostalog kroz finansijsku podršku i ljudske resurse, kako bi se osigurali održivi kapaciteti za pružanje pravne pomoći.

Novinari i drugi sagovornici su takođe preporučili da treba pooštriti kazne za one koji ne postupaju u skladu sa zakonom o slobodi pristupa informacijama te da je javne zvaničnike i političare potrebno edukovati o komunikaciji s medijima i blagovremenom dostavljanju informacija od javnog interesa.

Pored toga, učesnici ankete su preporučili da mediji trebaju raditi na ponovnoj izgradnji povjerenja javnosti, između ostalog pružanjem tačnih informacija, profesionalnim i etičkim izvještavanjem u vijestima, te povećanjem medijske i informativne pismenosti javnosti. Ispitanici su preporučili razne obrazovne aktivnosti za novinare, uključujući kurseve o sačinjavanju zahtjeva za pristup informacijama, digitalnoj sigurnosti i sigurnosnim procedurama u medijima.

Široko rasprostranjena, uporna i, u nekim slučajevima, sve izraženija kršenja prava na slobodu izražavanja i pristup informacijama, verbalni napadi i prijetnje (na internetu i van njega), te uznemiravanje i zastrašivanje novinara iziskuju sveobuhvatan odgovor koji će biti usmjeren na rješavanje strukturnih i novonastajućih pitanja koja utiču na nezavisnost medija i sigurnost novinara.

Kao što preporučuju međunarodni mehanizmi za ljudska prava, od suštinske je važnosti razvijati ambijent u kojem novinari mogu slobodno i sigurno obavljati svoj posao (kako na internetu tako i van njega) u interesu javnosti. To uključuje osiguravanje brzih i djelotvornih mjera zaštite i utvrđivanja odgovornosti u slučajevima prijetnji i napada na novinare, te obezbjeđivanje pristupa informacijama kako bi se podržala njihova nezamjenjiva uloga. Sigurnost novinara i pristup informacijama od ključne su važnosti za doprinos miroljubivom građanskom prostoru, naročito u složenom političkom kontekstu i podijeljenom društvu.

X. Preporuke

Na osnovu postojećih istraživanja i analiza, anketa i intervjua provedenih u kontekstu ove procjene, a u skladu s preporukama mehanizama Ujedinjenih nacija za ljudska prava, predlaže se provođenje sljedećih preporuka koje će doprinijeti unapređenju sigurnosti novinara i obezbjeđivanju djelotvornog pristupa informacijama.

U tom smislu, Ujedinjene nacije stoje na raspolaganju radi pružanja podrške domaćim akterima u Bosni i Hercegovini:

→ **Ministarstvu za ljudska prava i izbjeglice i Ministarstvu komunikacija i transporta Bosne i Hercegovine, uz konsultacije s organizacijama civilnog društva, medijskom zajednicom, te uz podršku međunarodnih organizacija:**

- ✓ Koordinirati i **razviti plan djelovanja na državnom nivou za poboljšanje medijskih sloboda i zaštite novinara**, uključujući strategije za borbu protiv političke zavisnosti, finansijske nestabilnosti, prepreka pristupu informacijama i uspostavljanje efikasnih mehanizama zaštite za novinare, kao i za borbu protiv uznemiravanja putem prijetnji na internetu, s posebnim osvrtom na novinarke.

→ **Parlamentima na nivou države, entiteta i Brčko Distrikta:**

- ✓ **Izmijeniti krivične zakone na način da se napadi na novinare definišu kao posebno krivično djelo.**⁶⁸

→ **Savjetu ministara Bosne i Hercegovine, posebno Ministarstvu komunikacija i transporta, uz konsultacije s medijskim organizacijama, novinarima i drugim relevantnim akterima:**

- ✓ **Pripremiti odgovarajuće zakone o transparentnosti vlasništva nad medijima, finansiranju medija i koncentraciji vlasništva nad medijima.**⁶⁹

→ **Savjetu ministara, uz podršku Regulatorne agencije za komunikacije, te uz konsultacije s medijima i civilnim društvom:**

- ✓ **Razmotriti mogućnost osnivanja fonda za podršku nezavisnim i profesionalnim medijima i osigurati njihovu održivost.** Raspodjela sredstava treba da se vrši na transparentan i nepristrasan način, na osnovu preciznih kriterijuma i procedura, a prijave treba da razmatraju stručne komisije.

→ **Vlastima entiteta, uz podršku civilnog društva i drugih relevantnih aktera:**

- ✓ *Izmijeniti zakone o kleveti u skladu sa sudskom praksom Evropskog suda za ljudska prava i propisati strože standarde prihvatljivosti, tolerancije i dokazivanja klevete u slučajevima tužbi javnih ličnosti u odnosu na tužbe privatnih lica.*
- ✓ **Razmotriti mogućnost predlaganja zakona protiv strateških tužbi koje su namijenjene onemogućavanju učešća javnosti (SLAPP) po uzoru na najbolje primjere iz Evropske unije.**

→ **Ministarstvu pravde Bosne i Hercegovine, u konsultacijama s Institucijom ombudsmena za ljudska prava i organizacijama civilnog društva:**

- ✓ **Razmotriti mogućnost izmjene nacrtu Zakona o slobodi pristupa informacijama u skladu s međunarodnim standardima** i prema preporukama civilnog društva, te između ostalog ograničiti listu mogućih izuzetaka, definisati test javnog interesa, odrediti Instituciju ombudsmana za ljudska prava kao instituciju nadležnu za praćenje provođenja zakona, te ograničiti rokove za odgovor institucija na zahtjev za informacijama.

→ **Tužilaštvima širom zemlje:**

- ✓ **Imenovati tužioca u svojstvu kontakt osobe čiji bi zadatak bio da komunicira i koordinira s novinarskim udruženjima i agencijama za provođenje zakona u slučajevima krivičnih djela**

⁶⁸ Inicijativu, koju je u julu 2022. godine usvojio Predstavnički dom Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine, trebalo bi nastaviti i mogla bi poslužiti kao primjer.

⁶⁹ Kao primjer bi mogao poslužiti prijedlog koji su 2018. godine uputile organizacije civilnog društva (Udruženje BH novinari, Mediacentar i Vijeće za štampu i online medije Bosne i Hercegovine).

protiv lica koja obavljaju poslove od javnog značaja u oblasti informisanja, po uzoru na inicijativu koja je realizovana u Tužilaštvu Kantona Sarajevo. Tužioci trebaju osigurati da se slučajevi koji su povezani s novinarima procesuiraju prioritarno i efikasno.

→ **Visokom sudskom i tužilačkom savjetu:**

- ✓ **Osigurati da pravosudni organi u CMS sistemu sistematično i tačno evidentiraju predmete koji se odnose na prijetnje i napade na novinare**, uz evidentiranje svih potrebnih detalja, u cilju praćenja i blagovremenog postupanja u tim predmetima.
- ✓ Razmotriti mogućnost organizovanja kurseva obuke i izrade priručnika za pravosudne organe o evidentiranju predmeta koji se odnose na novinare.

→ **Novinarima i organizacijama civilnog društva, uz podršku relevantnih institucija i međunarodne zajednice:**

- ✓ **Ojačati ulogu i kapacitete novinarskih sindikata širom zemlje i razmotriti mogućnost formiranja nezavisnog sindikata novinara na državnom nivou koji bi se bavio zaštitom prava novinara, naročito u vezi s radnim sporovima i slučajevima maltretiranja na radnom mjestu.** Takav sindikat treba da bude apolitičan, te da ga stvaraju i vode novinari.
- ✓ **Ojačati kapacitete novinarskih udruženja**, između ostalog i kroz finansijsku pomoć te razvoj stručnosti i ljudskih resursa, za pružanje kontinuirane pravne i psihološke podrške novinarima koji su izloženi različitim oblicima kršenja njihovih prava. Novinari koji su konsultovani za potrebe ove procjene navodili su ovo kao glavni prioritet.

→ **Visokom sudskom i tužilačkom savjetu:**

- ✓ **Razviti i organizovati redovne kurseve obuke za sudije i advokate u vezi s tužbama za klevetu i različitim standardima prihvatljivosti, tolerancije i dokazivanja klevete u slučajevima tužbi javnih ličnosti u odnosu na tužbe privatnih lica.** Obuka se može organizovati u dogovoru s parničnim odjeljenjima pri osnovnim i okružnim sudovima.

→ **Medijima, uz podršku organizacija civilnog društva i međunarodnih organizacija:**

- ✓ **Provesti posebne sigurnosne procedure.**
- ✓ **Povećati kapacitete medija za obezbjeđivanje zaštite i pružanje pravne pomoći svojim novinarima.**

→ **Međunarodnoj zajednici, civilnom društvu, univerzitetima i, prema potrebi, Visokom sudskom i tužilačkom savjetu:**

- ✓ **Pružiti mogućnosti za obuku državnim službenicima u različitim institucijama i javnim preduzećima širom zemlje koji su odgovorni za pružanje informacija novinarima**, uključujući informacije koje se potražuju po osnovu zakona o slobodi pristupa informacijama.
- ✓ **Osigurati obuke i edukacije za novinare o aktuelnim i relevantnim temama za njihovu profesiju, uključujući digitalnu sigurnost, govor mržnje, te sačinjavanje i podnošenje zahtjeva za pristup informacijama.**

→ **Medijima i novinarima:**

- ✓ **Pridržavati se etičkih standarda novinarske profesije te izvijestavati i pružati tačne i pouzdane informacije s ciljem sticanja povjerenja javnosti.**

→ **Ministarstvu civilnih poslova Bosne i Hercegovine, u konsultacijama s medijskim organizacijama, novinarima i drugim akterima civilnog društva:**

- ✓ **Usvojiti Strategiju medijske i informatičke pismenosti** u kojoj će se utvrditi smjernice i planovi djelovanja za njeno uvođenje u obrazovni sistem Bosne i Hercegovine, uključujući odredbe o medijskim slobodama i ulozi novinara.

→ **Organizacijama civilnog društva:**

- ✓ **Angažovati se na podizanju medijske i informatičke pismenosti šire javnosti o temama kao što su medijske slobode, pristup informacijama i uloga novinara.**

Reference

Publikacije i drugi izvori

- Udruženje BH novinari. 2022. *Medijske slobode u Bosni i Hercegovini. Uporedni izvještaj 2014-2022.* <https://bhnovinari.ba/wp-content/uploads/2022/05/Medijske-slobode-iz-perspektive-gradjana-BiH-2022...pdf>
- Udruženje BH novinari. 2021. *Indeks sigurnosti novinara Zapadnog Balkana. Bosna i Hercegovina 2020 – Narativni izvještaj.* Safe Journalists Net. <https://bhnovinari.ba/wp-content/uploads/2021/12/BIH-BIH.pdf>
- Udruženje BH novinari. 2020. *Covid 19 i ekonomske posljedice: Formirati nezavisni fond za pomoć medijima u BiH.* <https://bhnovinari.ba/bs/2020/06/29/covid-19-i-ekonomske-posljedice-formirati-nezavisni-fond-za-pomoc-medijima-u-bih/>.
- Udruženje BH novinari. 2019. *Raspodjela moći u bh. medijima.* <https://bhnovinari.ba/wp-content/uploads/2020/09/Raspodjela-mo%C4%87i-u-bh-medijima-2019.pdf>
- Džihana, Amer. ed. 2022. *Medijsko pravo: Okvir za slobodno i odgovorno djelovanje medija.* CPCD.
- Hodžić, Sanela i Anida Sokol. 2018. *Transparentnije i legitimnije finansiranje medija iz javnih budžeta: Smjernice za javne organe u BiH.* www.media.ba/bs/magazin-novinarstvo/transparentnije-i-legitimnije-finansiranje-medija-iz-javnih-budzeta-smjernice-za
- Institucija ombudsmana za ljudska prava. 2019. *Specijalni izvještaj o iskustvima u primjeni zakona o slobodi pristupima informacijama u Bosni i Hercegovini.* www.ombudsmen.gov.ba/documents/obmudsmen_doc2020020515415139bos.pdf
- Institucija ombudsmana za ljudska prava. 2017. *Specijalni izvještaj o položaju i slučajevima prijetnji novinarima u Bosni i Hercegovini.* www.ombudsmen.gov.ba/documents/obmudsmen_doc2017082415202346bos.pdf
- Sokol, Anida. 2021. *Transparentnost rada pravosudnih institucija tokom pandemije. Javna komunikacija i odnosi s medijima.* AIRE centar. <https://media.ba/sites/default/files/transparency-report-vol-01-bcms.pdf>
- Sokol, Anida. 2021. *Modeli propagande, dezinformacija i mržnje u medijima i komunikacijama u Bosni i Hercegovini.* SEENPM, Mirovni institut i Mediacentar Sarajevo. www.media.ba/sites/default/files/rs_l_research_bih_local_language_final.pdf
- Sokol, Anida i Elvira Jukić Mujkić. 2021. *Izvještaj VIBE BiH IREX 2021.* IREX. www.irex.org/sites/default/files/vibe%202021%20bosnia%20hercegovina%20bosnian.pdf
- Učanbarlić, Selma. 2021. *Zakon o slobodi pristupa informacijama BiH. Prednosti i mane postojećeg Zakona, (ne)transparentnost institucija i analiza predloženih izmjena zakona.* Sarajevo: Udruženje BH novinari. https://bhnovinari.ba/wp-content/uploads/2021/09/Analiza_ZoSPI-FINAL.pdf
- Radević, Maja. 2022. *Indikatori nivoa medijskih sloboda i sigurnosti novinara 2021.* Udruženje BH novinari. <https://bhnovinari.ba/wp-content/uploads/2022/05/BiH-BiH-2021.pdf>
- Radević, Maja. 2021. *Bosna i Hercegovina: Indikatori nivoa medijskih sloboda i sigurnosti novinara 2020.* <https://bhnovinari.ba/wp-content/uploads/2021/07/BiH-BiH-2020.pdf>
- *Svjetski indeks slobode medija, Bosna i Hercegovina, 2022.* <https://rsf.org/en/country/bosnia-herzegovina>

Ugovori i zakoni

- Međunarodni pakt o građanskim i političkim pravima
www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/international-covenant-civil-and-political-rights
- Komitet Ujedinjenih nacija za ljudska prava, Opšti komentar br. 34 (o članu 19 (Sloboda mišljenja i izražavanja), CCPR/C/GC/34, 29. jul 2011.
www2.ohchr.org/english/bodies/hrc/docs/gc34.pdf
- Univerzalni periodični pregled Bosne i Hercegovine 2019.
www.ohchr.org/en/hr-bodies/upr/ba-index
- Zakon o komunikacijama
<http://legalist.ba/wp-content/uploads/2014/02/Zakon-o-komunikacijama-BiH-neslužbeni-precisceni-tekst.pdf>
- Zakon o javnom informisanju
www.tk.kim.ba/Vlada/Dokumenti/Zakoni/2008/zakon_o_javnom_informisanju.pdf
- Zakon o slobodni pristupu informacijama Federacije BiH
www.pufbih.ba/v1/public/upload/zakoni/1e78c-zakon-o-slobodi-pristupa-informacijama-ispravan-tekst.pdf
- Zakon o zaštiti od klevete Federacije Bosne i Hercegovine <https://fbihvlada.gov.ba/bosanski/zakoni/2003/zakoni/13bos.htm>
- Zakon o zaštiti od klevete Republike Srpske
<https://bhnovinari.ba/wp-content/uploads/2001/08/zaknozastitiodkleveters.pdf>
- Zakon o zaštiti od klevete Brčko Distrikta www.vzs.ba/index.php?option=com_content&view=article&id=2418:zakon-o-zatiti-od-klevete-brko-distrikta-bih&catid=9:novinarski-zakoni&Itemid=12
- Krivični zakon Federacije Bosne i Hercegovine
www.oss.ba/dokumenti/Krivicni_zakon_FBIH.Pdf
- Krivični zakon Republike Srpske
www.paragraf.ba/propisi/republika-srpska/krivicnizakon-republike-srpske.html

Dodatak

Upitnik za intervju

1. Kako ocjenjujete pravni, politički i institucionalni okvir za zaštitu slobode izražavanja i slobode pristupa informacijama u Bosni i Hercegovini? Šta su po vašem mišljenju glavni nedostaci?
2. Kako ocjenjujete provođenje zakonskih i političkih okvira i efikasnost institucionalnih mehanizama u zaštiti slobode izražavanja i slobodne pristupa informacijama? Koji su po vama razlozi za ograničeno provođenje/efikasno provođenje? Možete li navesti jedan ili nekoliko konkretnih primjera?
3. Da li se novinari susreću s preprekama u ostvarivanju prava na slobodu izražavanja i na slobodu pristupa informacijama u Bosni i Hercegovini? Ako da, koje su glavne prepreke s kojima se susreću? Koji su po vama razlozi ovakvog stanja? Možete li navesti jedan ili nekoliko konkretnih primjera? Koji su trendovi primjetni u proteklih 5 godina?
4. Da li se novinarke susreću s preprekama u ostvarivanju prava na slobodu izražavanja i na slobodu pristupa informacijama u BiH? Ako da, s kojim se preprekama susreću? Koji su po vama razlozi za takvo stanje? Možete li navesti jedan ili nekoliko konkretnih primjera? Koji su trendovi primjetni u proteklih 5 godina?
5. Kako ocjenjujete nivo provođenja zakonodavstva o slobodi pristupa informacijama u Bosni i Hercegovini? Možete li navesti jedan ili nekoliko konkretnih primjera? Smatrate li da je potrebno novo zakonodavstvo? Kako ocjenjujete novi nacrt zakona koji je predstavilo Ministarstvo pravde 2021. godine?
6. Kako ocjenjujete institucionalni odgovor na slučajeve prijetnji i napada na novinare? Možete li navesti jedan ili nekoliko konkretnih primjera? Koje biste konkretne preporuke dali za poboljšanje institucionalnih odgovora na takve prijetnje i napade?
7. Koji su mehanizmi i pomoć dostupni novinarima čija su prava na slobodu izražavanja i slobodu pristupa informacijama povrijeđena? Da li ih smatrate adekvatnim? Ako da / ako ne, objasnite zašto. Šta bi, po vašem mišljenju, trebalo učiniti da se ti mehanizmi poboljšaju?
8. Kako vidite ulogu sljedećih aktera u zaštiti prava na slobodu izražavanja i slobodu pristupa informacijama, posebno novinara: novinarske/medijske organizacije, Institucija ombudsmena za ljudska prava, Ministarstvo za ljudska prava i izbjeglice, Ministarstvo pravde, gender centri u cijeloj zemlji, pravosuđe, policija, parlamentarci, Vijeće za štampu i Regulatorna agencija za komunikacije?
9. Koje mjere treba preduzeti kako bi se poboljšala zaštita slobode izražavanja i slobode pristupa informacijama u Bosni i Hercegovini? Da li biste preporučili zakonske izmjene/reforme; poboljšane ili nove institucionalne mehanizme i druge zaštitne mjere? Možete li biti određeniji?
10. Šta vidite kao glavne posljedice kršenja slobode izražavanja i slobode pristupa informacijama, naročito u vezi s novinarima? Možete li objasniti?
11. Šta je po vašem mišljenju potrebno da se poveća podrška javnosti zaštiti slobode medija i novinara i da se podigne svijest javnosti o značaju pristupa provjerenim informacijama?

Dizajn ankete

Cilj ovog anketnog istraživanja je sticanje uvida u glavne prepreke i potrebe s kojima se suočavaju novinari u ostvarivanju prava na slobodu izražavanja i slobodu pristupa informacijama. Istraživanje provodi nezavisna konsultantica u sklopu analize za procjenu slobode izražavanja, informisanja te slobode i sigurnosti medija u Bosni i Hercegovini pod nadzorom Višeg savjetnika za ljudska prava u Kancelariji rezidentnog koordinatora Ujedinjenih nacija. Anketa je anonimna, a njeni rezultati će poslužiti kao osnov za sačinjavanje preporuka usmjerenih na rješavanje strukturnih i novonastajućih pitanja koja utiču na nezavisnost medija i sigurnost novinara. Sve informacije dobijene u okviru ove ankete koje bi mogle otkriti identitet ispitanika ostaće povjerljive i neće biti objavljene u analizi ankete.

Molimo Vas da anketu popunite do 5. marta 2022. godine. Za dodatne informacije možete se obratiti istraživačici medija Anidi Sokol: anida@media.ba

Odgovorite na sljedeća pitanja:

1. Starost:

- 18-25
- 26-35
- 36-45
- 46-50
- 51-65

2. Pol:

- Muški
- Ženski

3. Mjesto (upišite naziv grada/opštine):

4. Vrsta medija za koji radite:

- Privatni
- Javni
- Javni servis
- Freelancer

5. Proizvodite sadržaj za:

- Online medij
- Štampani medij
- TV
- Radio
- Ostalo. Molimo navedite _____

6. Šta smatrate glavnom preprekom u radu novinara u Bosni i Hercegovini?

- Fizički napadi
- Prijetnje na internetu
- Lične prijetnje i prijetnje preko telefona
- Slučajevi klevete
- Kampanje ocrnjivanja
- Politički pritisak
- Maltretiranje na radnom mjestu
- Poteškoće u dobijanju informacija
- Kršenja radnih prava
- Administrativno uznemiravanje
- Nešto drugo. Molimo navedite _____

7. Kako ocjenjujete sopstveni nivo slobode izražavanja?

- Veoma dobar
- Dobar
- Donekle dobar
- Donekle loš
- Loš
- Veoma loš

8. Šta je razlog za takav nivo vaše slobode izražavanja?

Molimo navedite:

9. Kako ocjenjujete sopstveni nivo slobode pristupa informacijama?

- Veoma dobar
- Dobar
- Donekle dobar
- Donekle loš
- Loš
- Veoma loš

10. Šta je razlog za takav nivo vaše slobode pristupa informacijama? Molimo navedite:

11. Koristite li ZOSPI u svom radu?

- Svakodnevno
- Nikad
- Ponekad

12. Za koje informacije i teme najčešće koristite ZOSPI:

_____

13. Ako nikada ne koristite ZOSPI, koji je razlog tome:

- Nisam upoznat/-a s njim
- Ne znam kako da ga priprelim
- Izvještavam o dnevnim događajima i ne mogu dugo čekati da dobijem informacije
- Ne treba mi u mom poslu
- Nešto drugo, molim navedite _____

14. Ako koristite ZOSPI, koliko često dobijate informacije u propisanom roku:

- Uvijek
- Često
- Rijetko
- Nikad
- Ponekad

15. Da li nailazite na poteškoće u dobijanju informacija od javnih organa?

- Svakodnevno
- Sedmično
- Mjesečno
- Svakih šest mjeseci
- Godišnje
- Nikad

16. Kako ocjenjujete nivo sigurnosti novinara u BiH?

- Veoma dobar
- Dobar
- Donekle dobar

- Donekle loš
- Loš
- Veoma loš

17. Šta je razlog takvog nivoa sigurnosti novinara u BiH?

18. Da li ste ikada doživjeli neki od sljedećih incidenata/situacija u posljednjih pet godina?

- Fizički napadi
- Prijetnje na internetu
- Lične prijetnje i prijetnje preko telefona
- Napadi i prijetnje od strane političara
- Slučajevi klevete
- Kampanje ocrnjivanja
- Politički pritisak
- Maltretiranje na radnom mjestu
- Poteškoće u dobijanju informacija
- Kršenja radnih prava
- Administrativno uznemiravanje
- Ostalo. Molimo navedite: _____

19. Ako ste doživjeli prijetnje i napade, to je bilo od

- Korisnika interneta
- Zvaničnika
- Političara
- Anonimno
- Nekog drugog, molimo navedite: _____

20. Ako ste doživjeli bilo koju od gore navedenih situacija ili druge incidente, da li ste ih prijavili policiji?

- Da
- Ne

21. Ako ne, možete li objasniti zašto niste prijavili?

22. Ako da, da li su institucije na bilo koji način postupale po tom slučaju?

- Ne, navedite više informacija ako je moguće: _____
- Da, navedite više informacija ako je moguće: _____

23. Po Vašem mišljenju, koje konkretne mjere treba preduzeti kako bi se poboljšala sigurnost novinara i pristup informacijama u Bosni i Hercegovini?

---

24. Molimo navedite dodatne informacije, komentare ili preporuke koje smatrate relevantnim za ovu temu?

---

25. Ako želite da razgovarate o nekom konkretnom slučaju koji ste imali, pošaljite e-mail na:

UNITED NATIONS
BOSNIA AND HERZEGOVINA

UNITED NATIONS
HUMAN RIGHTS
OFFICE OF THE HIGH COMMISSIONER

Jedinica savjetnika za ljudska prava
Kancelarija rezidentnog koordinatora Ujedinjenih nacija
Ujedinjene nacije Bosna i Hercegovina
UN House
Zmaja od Bosne bb
71000 Sarajevo
Bosna i Hercegovina
Web stranica: <https://bosniaherzegovina.un.org/bhs>
Telefon: +387 33 293 400